

jaarverslag 1999

Jear Bevolking
Year Populaton

De groei van Amsterdam
The growth of Amstei

AMSTERDAMS
Historisch Museum

Jaarverslag 1999

Het Amsterdams Historisch Museum vormt samen met het Museum Willet-Holthuysen de Dienst Historische Musea van de gemeente Amsterdam. Als zodanig vallen deze musea onder de verantwoordelijkheid van de gemeente.

Het Amsterdams Historisch Museum stelt zich ten doel om de historische verzameling van de stad Amsterdam te beheren, te behouden, selectief uit te breiden en voor een zo breed mogelijk publiek te ontsluiten en te presenteren. Het museum wil tevens inzicht geven in het functioneren van de hedendaagse samenleving, waartoe kennis van het verleden noodzakelijk is.

Dit algemene jaaroverzicht is een verslag van activiteiten. Het financiële en het sociale jaarverslag worden apart uitgegeven en zijn bij het secretariaat op te vragen.

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

AMSTERDAMS
Historisch Museum

Inhoud

3	Woord vooraf
5	Deel 1: Het Dagelijks Bedrijf
6	Tijdelijke tentoonstellingen
15	Evenementen
17	Publicaties
19	Lezingen
20	Educatie en informatie
22	Archeologie
24	Museum Willet-Holthuysen
26	Internationale samenwerking
29	Deel 2: De Nieuwe Zijde
32	Opening
36	Geschiedenis
37	Andere tijden, andere keuzes
38	Een rondleiding
57	Museumwinkel/Museumshop
58	De collectie aan 'De Nieuwe Zijde'
59	Millimeterwerk aan het Oosterdokssluismodel
60	Reclamecampagne: Je weet niet wat je ziet!
62	Colofon 'De Nieuwe Zijde'
63	Medewerkers
64	Bijlagen
64	Overzicht van evenementen
66	Tentoonstellingen in 2000
68	Bezoekersaantallen
70	Bestuur van de Stichting Amsterdams Historisch Museum
71	Annual Report Summary

Woord vooraf

Een enerverend jaar

Het einde van de 20ste eeuw is door het museum met een prachtige en eigentijdse presentatie over de vroegste geschiedenis en over de 19de- en 20ste-eeuwse geschiedenis van Amsterdam afgesloten. Het is verheugend om te zien dat de vele bezoekers genieten van de nieuwe opstelling en familie en vrienden aanbevelen vooral te gaan kijken. Niets gunstiger dan deze 'mond op mond' reclame.

Het afgelopen jaar stond dan ook helemaal in het teken van de verbouwing en herinrichting van de museumzalen, het entreegebied en de museumwinkel die in de vleugel aan de Nieuwezijds Voorburgwal liggen. Van 1 januari tot en met 10 december 1999 was tweederde van het museum voor het publiek gesloten. Ondanks die grote onderneming kon toch een tentoonstellingsprogramma worden gerealiseerd, zij het enigszins aangepast, vonden evenementen doorgang en had het publiek in het gedeelte van het museum dat geopend was, zo min mogelijk last van slopen, boren, zagen en timmeren. Want achter de schermen was het een drukte van belang, daar werkten eigen medewerkers, bouwmedewerkers en tijdelijke medewerkers. Vanwege die explosieve toename aan medewerkers, werd zelfs in ploegen op verschillende tijden in de bedrijfskantine gegeten, een voor ons museum ongekende situatie.

Hoe het ook zij, in 1999 waren er de 'gewone' werkzaamheden en de werkzaamheden aan de bouw en nieuwe inrichting. Een duidelijk onderscheid dat ook in dit jaarverslag tot uiting komt. Het bestaat dan ook uit twee delen: *Het Dagelijks Bedrijf* en *De Nieuwe Zijde*, zoals het nieuw ingerichte gedeelte door de medewerkers is gedoopt. Op die manier krijgen beide soorten activiteiten de aandacht die zij verdienen.

AANWINST

Bouilloire op komfoor met brander, 1853
Johannes Hendrik Schmidt (1825 – 1900)
 zilver, ivoor
 inv.nr. KA 20378

Lange tijd werden luxe gebruiksvoorwerpen uit de 19de eeuw door 'mensen met goede smaak' bestempeld als protserig en stijloos. Tegenwoordig is er waardering voor de vaak creatieve manier waarop kunstenaars en ambachtslieden inspiratie putten uit stijlen uit het verleden of uit verre landen. Zij gaven hun objecten hiermee een eigen, specifiek 19de-eeuws karakter, dat de smaak van de gegoede burgerij weer spiegelt. Deze zilveren bouilloire of waterketel, een onmisbaar attribuut bij de thee- en koffietafel van onze voorouders, is hiervan een voorbeeld. Het grote en kostbare object, dat ook een komfoor en een brandertje omvat, is vervaardigd door J.H. Schmidt, een zilversmid van wie vrijwel geen ander werk bekend is. Van 1852 tot 1885 was hij werkzaam in Amsterdam, de toonaangevende zilverstad van Nederland in de 19de eeuw. Ketel en komfoor zijn uitgevoerd in de neo-rococo stijl en versierd met voluten, rocailles en bloemmotieven. In tegenstelling tot zijn 18de-eeuwse voorbeelden heeft Schmidt de ornamenten echter frontaal en symmetrisch toegepast. De vormgeving van het ensemble is zeer doordacht. Door de ketel en het komfoor scharnierend aan elkaar te bevestigen kon men gemakkelijk heet water opschenken zonder de zware ketel op te hoeven tillen.

Museum Willet-Holthuysen

De toegenomen belangstelling voor Museum Willet-Holthuysen zette in 1999 door. Het museum mocht zich in dit jaar verheugen op weer meer bezoekers dan verleden jaar. Door de prolongatie van de tentoonstelling *Roemers, Fluiten en Bokalen* konden we nog vele enthousiaste bezoekers ontvangen en ook de tentoonstelling 'Delfts' uit de provincie was zeer succesvol. Nieuw ontwikkelde educatieve programma's waarin Museum Willet-Holthuysen centraal staat, zullen mede bijdragen aan het toenemende groepsbezoek vanuit het onderwijs en wellicht de basis vormen voor het individuele bezoek van de toekomst.

Renovatie ambtswoning burgemeester

Het museum is betrokken bij de renovatie van de ambtswoning. In de representatieve ruimten van de woning zijn meubilair, schilderijen en objecten uit de stadscollectie aanwezig. Het resultaat van de eerste fase van de renovatie (de entree, hal en damessalon) is zeer goed geslaagd. In de komende periode zullen de andere ruimten aan de beurt komen.

Ontsluiting collectie

De afgelopen jaren is in een gestaag tempo bijgedragen aan het ontsluiten van de collectie door het samenstellen van bestandscatalogie van collectieonderdelen. Het stemt tot grote tevredenheid dat wij ook in 1999 twee omvangrijke catalogi het licht konden doen zien: *Nederlandse tekenaars geboren tussen 1660 en 1745. Oude tekeningen in het bezit van het Amsterdams Historisch Museum, waaronder de collectie Fodor en Jan en Casper Luyken te boek gesteld. Catalogus van de boekencollectie Van Eeghen in het Amsterdams Historisch Museum.* Naast de uitgaven van dergelijke mooie overzichten in druk, wordt hard gewerkt aan de digitale inventarisatie van de gehele collectie, waaronder de bibliotheekverzameling. De bedoeling is om dit grote project in het jaar 2000 tot een einde te brengen. Via het beeldscherm zullen dan van vele duizenden voorwerpen de informatie en de afbeeldingen oproepbaar zijn. De medewerkers zullen de mogelijkheid hebben vanuit de eigen computer 'in te loggen', wat de efficiency zeer zal bevorderen en de beheerstaken van de afdeling Inventarisatie verlichten.

'De Nieuwe Zijde'

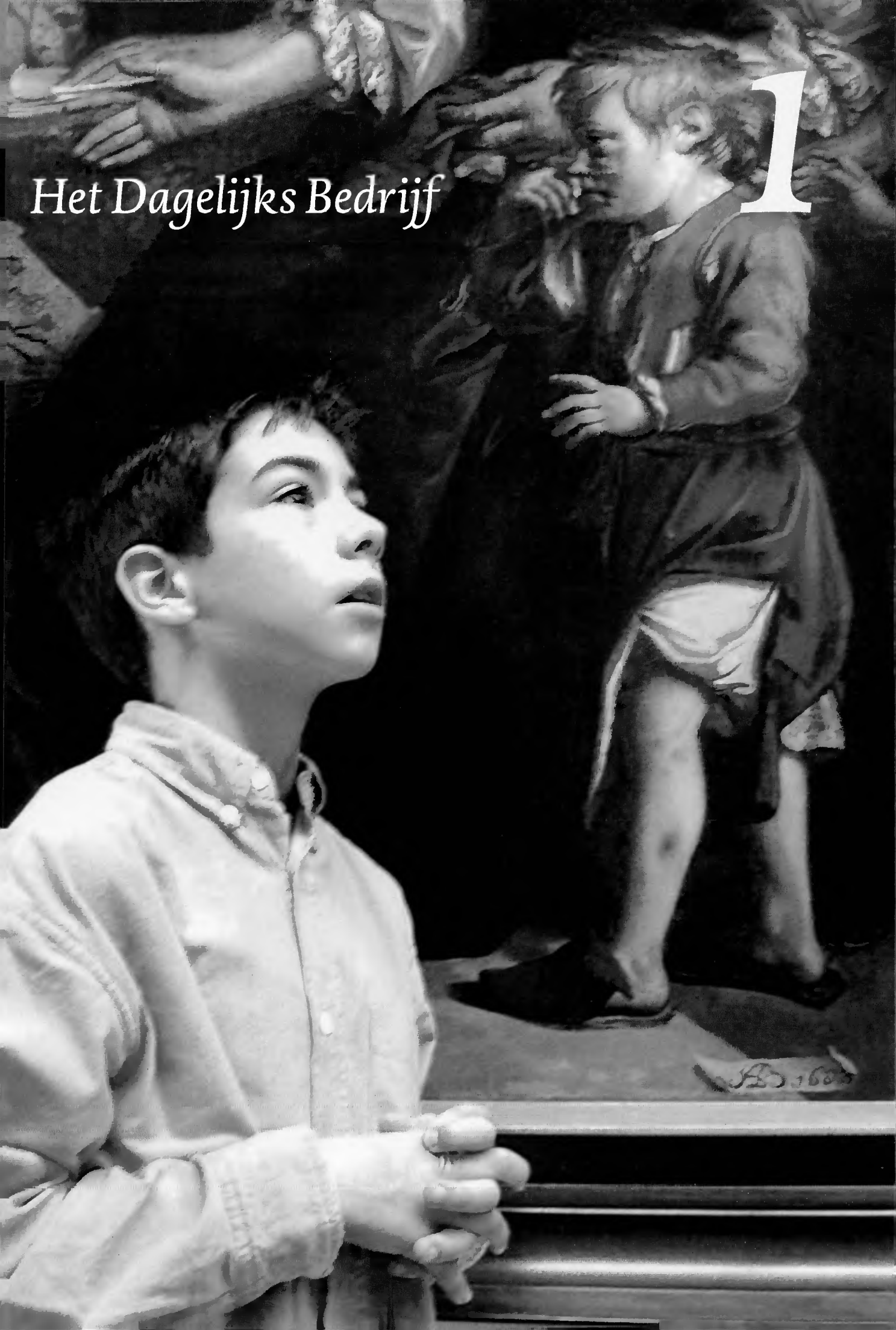
'De Nieuwe Zijde' is op 10 december door burgemeester Schelto Patijn geopend. Een datum, waar alle betrokkenen naar toe hebben gewerkt en met spanning naar uit hebben gekeken. Ons museum is essentieel voor de kwaliteit van het culturele aanbod in de binnenstad en ik ben er van overtuigd dat 'De Nieuwe Zijde' een buitengewoon aantrekkelijke en zeer levendige toevoeging van dit aanbod is.

Een groot project als dit, kan niet tot stand komen zonder de financiële steun van derden. Niet alleen die steun is belangrijk, maar ook het vertrouwen dat ons gegeven is om dit project tot een goed einde te brengen. Speciaal wil ik hier vermelden de aanzienlijke bijdrage uit het Stadsvernieuwingsfonds en de bijdrage van de Mondriaan Stichting, bedoeld voor het visualiseren van de culturele diversiteit van onze stad. De namen van de instellingen en bedrijven die ons financieel hebben gesteund staan vermeld op pagina 62, evenals de namen van firma's, bureaus en leveranciers die zich ten eerste hebben ingespannen om het project mede te doen slagen. Dankzij de enthousiaste en creatieve inzet van de vele tijdelijke medewerkers, stagiair(e)s en externe deskundigen kon 'De Nieuwe Zijde' zo goed en op deze termijn worden gerealiseerd. En dan de medewerkers van het Amsterdams Historisch Museum. Ik veroorloof mij van gebruikelijke formuleringen af te wijken en mij direct tot hen te richten: *Sinds de opening zijn jullie vele malen van verschillende kanten bedankt voor en gefeliciteerd met het resultaat van je inspanningen. Ik draag daarom graag dit jaarverslag heel speciaal en zeer van harte op aan jullie allemaal. Nogmaals dank voor jullie fantastische inzet!*

Pauline W. Kruseman
directeur

Het Dagelijks Bedrijf

1

Tijdelijke tentoonstellingen

'Uitmundend fraay geteekend'

Nederlandse tekenkunst uit de 18de eeuw

5 februari tot en met 2 mei 1999

De staaltjes van 18de-eeuwse Nederlandse tekenkunst maken deel uit van de aanzienlijke verzameling tekeningen in het Amsterdams Historisch Museum. Naar aanleiding van het verschijnen van de catalogus *Nederlandse tekenaars geboren tussen 1660 en 1745. Oude tekeningen in het bezit van het Amsterdams Historisch Museum, waaronder de collectie Fodor*, deel vijf in de reeks bestandscatalogi van oude tekeningen, werd in de tentoonstelling een selectie uit dit zeer gevarieerde tekeningenbezit getoond. Onder de ongeveer 100 uitgekozen tekeningen bevonden zich werken van bekende kunstenaars als Jacob de Wit (1695 - 1754), Jan van Huysum (1682 - 1749) en Cornelis Troost (1697-1750). Van hun hand waren zeer kleurrijke en uiterst gedetailleerde tekeningen te zien. Het werk van Troost was met negen anekdotische en humorvolle afbeeldingen goed vertegenwoordigd. Maar ook vielen de zomerse landschappen van Egbert van Driel te bewonderen, de bijna levensechte amazonepapegaai door Aert Schouman en Michiel van Huysums sappige druiven op een Chinese schaal. Menig liefhebber heeft kunnen genieten van de fraai getekende kunstwerken op papier, die vanwege hun kwetsbaarheid zelden worden geëxposeerd.

Hoofdconservator van het Rijksprentenkabinet en mede-auteur van deel vier van de reeks tekeningencatalogi, Marijn Schapelhouman, hield op de openingsavond een toespraak.

Samenstelling Ingrid Oud, Leonoor van Oosterzee en Norbert Middelkoop

Vormgeving Jeroen de Vries

Publicatie zie pagina 17

Evenementen zie pagina 64

De buitenplaats Hofwerk aan de
Vecht bij Breukelen
Hermanus Numan (1744-1820)

Optocht van verklede kinderen
tijdens de kermis in Amsterdam,
naar een tekening van Cornelis
Troost, 1786
Sara Troost (1731-1803)

Een tros blauwe druiven op een
Chinese schaal, 1750
Michiel van Huysum (1703-1777)

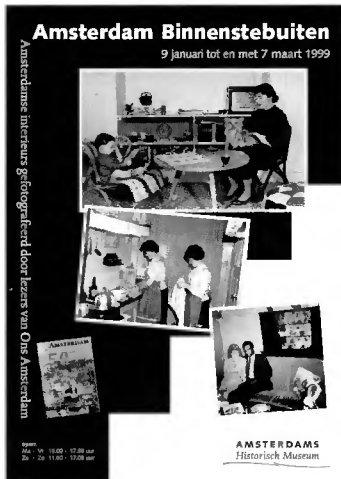

Amsterdam Binnenstebuiten

Amsterdamse interieurs gefotografeerd door lezers van Ons Amsterdam

9 januari tot en met 7 maart 1999

Een bescheiden tentoonstelling was Amsterdam Binnenstebuiten, maar vele enthousiaste bezoekers hebben ongegeneerd bij al die Amsterdammers naar binnen kunnen kijken. De tentoonstelling werd samengesteld ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het maandblad *Ons Amsterdam*, waarmee het Amsterdams Historisch Museum traditioneel een hechte band heeft. Het jubileum van het tijdschrift was aanleiding een oproep aan de lezers te doen om foto's in te sturen van Amsterdamse interieurs uit de afgelopen 100 jaar. Daar reageerde het lezerspubliek grif op. Familiekiejes, en soms bijgestuurde plattegronden, toonden bijvoorbeeld de benarde woonomstandigheden in de jaren na de Tweede Wereldoorlog en de oplossingen die in zo'n krappe behuizing werden gevonden. De foto's verhaalden van veranderingen in het interieur, maar ook van sociaal-economische veranderingen. Veelal was een familiegebeurtenis de aanleiding voor het maken van de foto en het interieur daarbij slechts decor. De tentoonstelling liet een selectie van de leukste foto's zien, in combinatie met de verhalen van de inzenders over de manier waarop zij in de loop der tijd hun woningen aanpasten aan hun behoeften en aan de heersende mode.

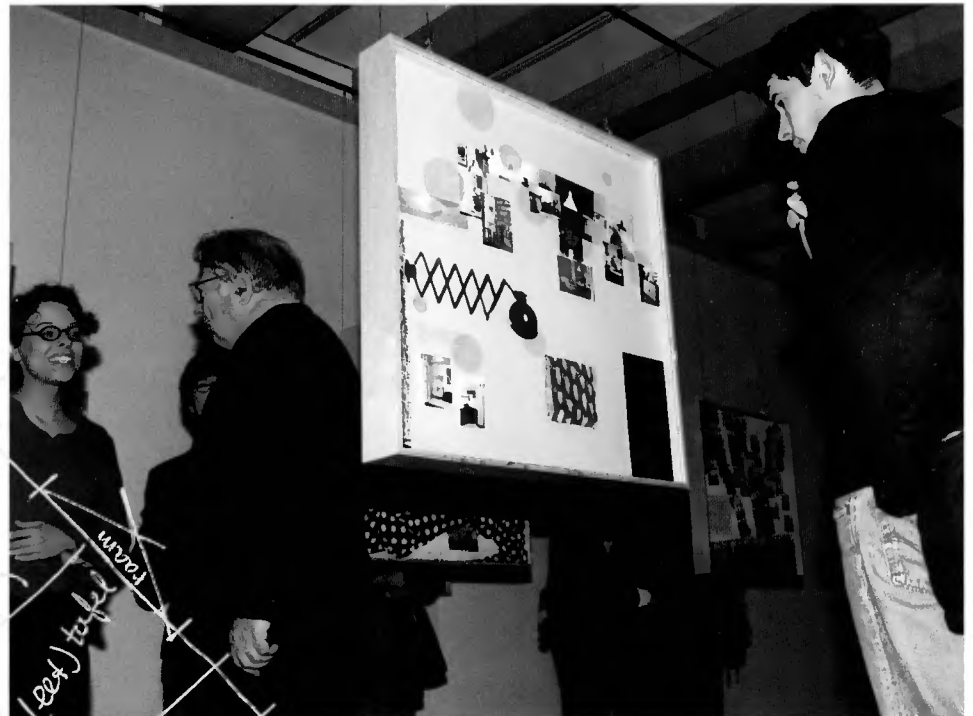
In het jubileumnummer van *Ons Amsterdam* (januari 1999) is een uitgebreid artikel gewijd aan deze interieurfoto's en een keuze uit de ruim 350 ingezonden foto's opgenomen.

Samenstelling Annemarie de Wildt

Ruimtelijke vormgeving Jeroen de Vries

Inrichting vitrines Edith Kuyvenhoven, Rietveld Academie

Evenementen zie pagina 64

Een 'Kathedraal' aan het IJ De restauratie van de Sint Nicolaaskerk

25 maart tot en met 13 juni 1999

In maart 1999 werd de restauratie van de Sint-Nicolaaskerk voltooid. Ter gelegenheid daarvan organiseerde het museum een kleine tentoonstelling, waarin aandacht werd besteed aan de bouwgeschiedenis van de kerk, het interieur en de restauratie.

Vanaf 1887 beheerst de imposante kerk met zijn drie forse torens de open ruimte aan de oostzijde van het Centraal Station. In neo-barokke trant opgetrokken, naar ontwerp van A.C. Bleijs, neemt de Sint-Nicolaaskerk wat zijn uiterlijk betreft een uitzonderingspositie in. De meeste katholieke kerken in Amsterdam, gebouwd in het kielzog van de katholieke emancipatie in de 19de eeuw, zijn ontworpen door P.J.H. Cuypers. Deze architect van onder meer het Rijksmuseum en het Centraal Station bouwde in neo-gotische stijl.

Het interieur van de Sint-Nicolaaskerk is uitbundig gedecoreerd, waarbij de acht ontwerpen van Jan Dibbets voor de gebrandschilderde ramen in het schip van de kerk een hoogtepunt vormen. De tentoonstelling in het museum was een goede voorbereiding voor een bezoek aan de gerestaureerde kerk zelf.

Een openingswoord werd gesproken door pastoor B. Zweers, verbonden aan de Sint-Nicolaaskerk.

Mede door de steun van de volgende bedrijven kon de tentoonstelling worden gerealiseerd: Aannemingsbedrijf en Schildersbedrijf J. Kneppers BV, Architectenbureau Peters en Boogers BV, Glasbewerkingsbedrijf Brabant in Tilburg en Remmers Bouwchemie te Hoogeveen.

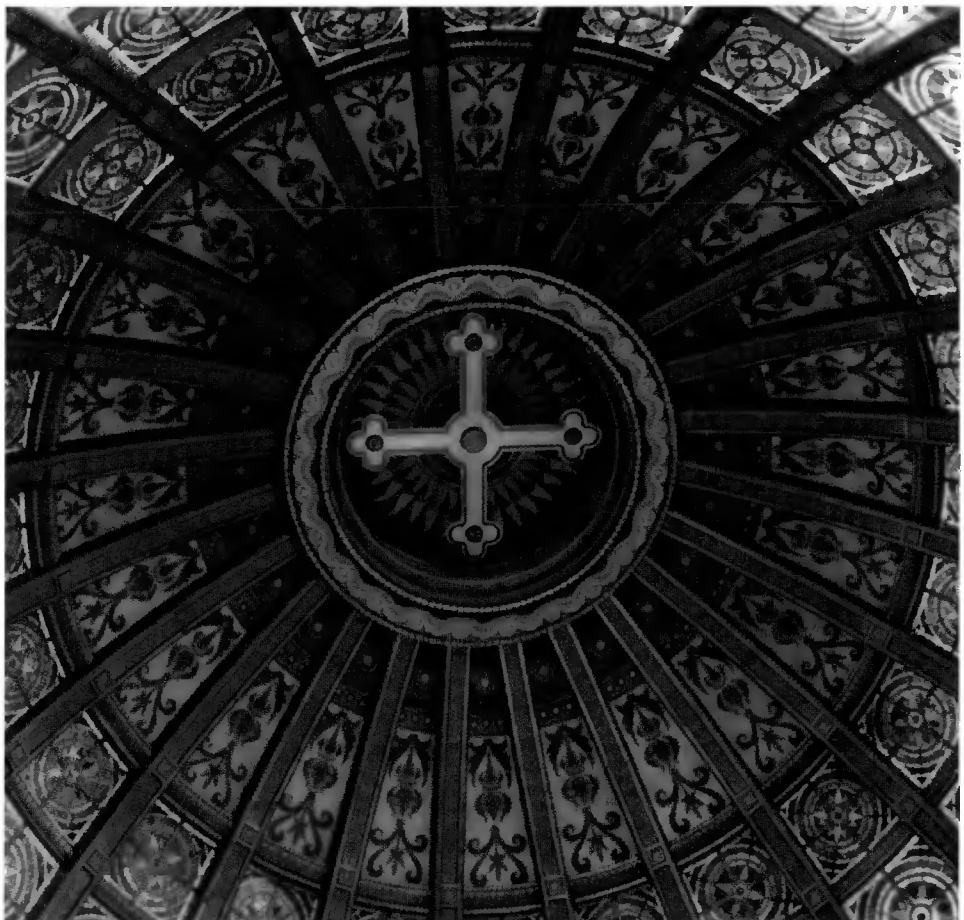
Samenstelling Guus van den Hout (directeur/conservator Museum Amstelkring, Ons' Lieve Heer op Solder), Annemarie den Dekker en Norbert Middelkoop, met speciale dank aan Daan Hensens van de Sint-Nicolaaskerk

Vormgeving Technische Dienst van het museum in samenwerking met Architectenbureau Jowa
Evenementen zie pagina 64

Detail muurschildering door
Jan Dunselman, 1914

Interieur Sint-Nicolaaskerk

De donkere kamer van Aart Klein Een overzicht in prints en projecties

18 juni tot en met 29 augustus 1999

De donkere kamer van Aart Klein was een bijzondere tentoonstelling. De presentatie liet een keuze zien uit werk dat fotograaf Aart Klein (geb. 1909) in de verschillende periodes van zijn lange loopbaan maakte. Eenmaal in het hart van de opstelling gekomen, werd de bezoeker op verrassende wijze onthaald op projecties van Kleins beelden. Beelden die in zijn donkere kamer tot stand kwamen. Afdruk na afdruk, zoals een schilder laag na laag het doek bewerkt tot het gewenste resultaat is bereikt. Voor de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde Klein zich tot een belangrijk persfotograaf. Daarna sloot hij zich aan bij de Gkf-fotografen, waar veel toonaangevende fotografen lid van waren. Binnen deze groep onderscheidde Aart Klein zich door zijn esthetische benadering. Hij was een geëngageerd fotograaf die het land introk en gebeurtenissen en ontwikkelingen signaleerde en vastlegde. Ook fotografeerde hij opera-, ballet- en theater-uitvoeringen. Klein drukte zijn foto's steeds harder af waardoor hij scherpe licht-donker contrasten wist te bereiken.

Het Amsterdams Historisch Museum besteedt regelmatig aandacht aan het werk van fotografen die een band hebben met Amsterdam. Veel van deze oevretentoonstellingen werden op vernieuwende wijze vormgegeven door Jeroen de Vries. De Vries was eveneens verantwoordelijk voor de samenstelling en vormgeving van het overzicht van Aart Kleins werk. Samen met Flip Bool, directeur van het Nederlands Fotoarchief, maakte hij de keuze uit de vintage prints.

Samenstelling en vormgeving Jeroen de Vries

Evenementen zie pagina 64

Silodam
MVRDV/A.J. & J. van Stigt

100 jaar Bouwkunst in Amsterdam
An outline of Amsterdam Architecture since 1900
 2 juli 1999 tot en met 2 januari 2000

Verenigingsgebouw van de
Algemene Nederlandse
Diamantbewerkerbond, nu
Nationaal Vakbondsmuseum
H.P. Berlage

Amsterdams architectuur die sinds het jaar 1900 tot stand kwam, is door de architectuurfotografen Michel Claus, Jan Derweg en Ger van der Vlugt opnieuw vastgelegd. Voor elk jaar één nieuw prominent gebouw, plein of park, 100 foto's in totaal. Zo is er gekozen voor het American Hotel (1902), het Tuschinski Theater (1921), het Amsterdamse Bos (1947), het gebouw van de ING-bank (1987) en als een van de laatste het gebouw van New Metropolis (1997), de gigant aan het IJ. Ook architectonisch opvallende woonblokken maken deel uit van de selectie, zoals het Harmoniehof (1923) en het vanaf 1986 bewoonde pakhuizencomplex Entrepotdok. De foto's zijn verzameld in de kleurrijke uitgave *100 jaar Bouwkunst in Amsterdam. An outline of Amsterdam Architecture since 1900*, een initiatief van de BNA Kring Amsterdam en uitgegeven door Architectura en Natura. Naar aanleiding van de verschijning van dit boek, met tekst van Jaap Huisman, is in het museum een gelijknamige tentoonstelling gehouden, waar dezelfde 100 architectuurfoto's werden gepresenteerd. De museumpresentatie van *100 jaar Bouwkunst in Amsterdam* is mede gerealiseerd ter gelegenheid van de Nationale Dag van de Architectuur in het laatste jaar van de 20ste eeuw.

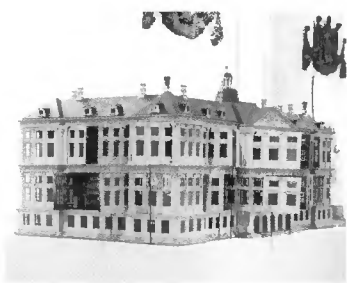
De tentoonstelling is op 1 juli geopend door loco-burgemeester Harry Groen.

Het project werd financieel ondersteund door BNA Kring Amsterdam.

Samenstelling Guus Kemme, Architectura en Natura en BNA Kring Amsterdam
Vormgeving Jeroen de Vries
Evenementen zie pagina 64

Unieke maquette van waarschijnlijk het voormalige Amsterdamse stadhuis

9 juli tot en met 25 januari 2000

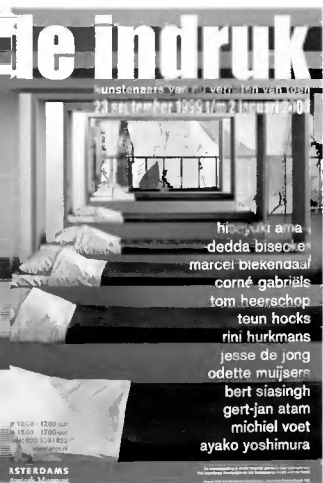
Hij is het wel en hij is het ook weer niet. De robuuste 17de-eeuwse maquette uit het Wittums Paleis in het Duitse Weimar lijkt verdacht veel op het voormalige stadhuis, nu Koninklijk Paleis, op de Dam in Amsterdam. Bij nadere bestudering echter blijken er afwijkingen te zijn in de maatvoering en ook de indeling klopt niet met de werkelijkheid. In het model ontbreekt bijvoorbeeld de Burgerzaal en er is een centraal trappenhuis in gebouwd terwijl het Paleis op de Dam vier trappenhuisen heeft en had. Heeft het Amsterdamse stadhuis, dat bekend stond als een belangrijk voorbeeld van classicistische architectuur in Noord-Europa, dan slechts als inspiratiebron gediend voor de maker van de maquette?

Het model uit Weimar is gebouwd in circa 1678. Voor wie, door wie of waarom is onbekend. Wel weten we dat de maquette vermoedelijk als attractie heeft rondgereisd, wat vaker met opmerkelijke objecten gebeurde. Omstreeks 1696 werd in Amsterdam aan belangstellenden *het nieuw konstigh Italiaans koninklijk gebouw* getoond, wat naar alle waarschijnlijkheid een beschrijving van de maquette uit Weimar is.

Bijzonder aan het model is het interieur, dat met muurschilderingen is gedecoreerd. Door de scharnierende gevels is het interieur tot in de kleinste hoekjes te bekijken. In de loop der eeuwen zijn er toevoegingen aan de maquette aangebracht en hebben er restauraties plaatsgevonden. Onderzoekers uit Nederland zullen proberen antwoorden te vinden op de vele vragen die rond deze maquette hangen. De resultaten van dit multi-disciplinaire onderzoek worden gebruikt als uitgangspunt voor een conserverings- en mogelijk een restauratieproject.

De maquette kon in bruikleen worden gevraagd, omdat de maquette van het stadhuis uit onze eigen staande collectie, ook geen kleintje trouwens, was uitgeleend aan de prestigieuze tentoonstelling *Triomf der Barok* in Turijn. Daardoor was er voldoende tentoonstellingsruimte gecreëerd voor het enorme model uit Weimar.

De indruk
Kunstenaars van nu verhalen van toen
 23 september 1999 tot en met 2 januari 2000

Horen zien zwijgen, 1999
 Knuffelberen, textiel
 Corné Gabriëls (geb. 1968)

De indruk die wij hebben van het verleden wordt mede bepaald door de verhalen van onze ouders en grootouders. Die alledaagse en zeer persoonlijke geschiedenissen zijn door dertien in Amsterdam werkende kunstenaars verbeeld in een indruk van de geschiedenis van de afgelopen eeuw. Elf kunstenaars maakten een nieuw werk speciaal voor de tentoonstelling, twee kunstenaars exposeerden een bestaand werk. De tentoonstellingszaal werd omgetoverd tot jongensslaapzaal, de functie die de ruimte ten tijde van het Burgerweeshuis had, met rijen in toepasselijk blauw geschilderde stapelbedjes. De deelnemende kunstenaars waren: Hisayuki Amae, Dedda Bisecker, Marcel Blekendaal, Corné Gabriëls, Tom Heerschop, Teun Hocks, Rini Hurkmans, Jesse de Jong, Odette Muijsers, Bert Sissingh, Gert-Jan Stam, Michiel Voet, Ayako Yoshimura.

Theodor Holman, journalist/columnist, en Steve Austen, directeur Felix Meritis, hielden ieder een speech op de openingsavond.

De tentoonstelling kwam tot stand mede dankzij de steun van het Amsterdamse Fonds voor de Kunst en het Prins Bernhard Fonds/Anjerfonds.

Samenstelling Dedda Bisecker en Ayako Yoshimura
 Publicatie zie pagina 17

Het Amsterdams Historisch Museum te gast

in de Universiteitsbibliotheek:

't Verborgen goed, Treckt ons gemoed. De boekillustratoren Jan en Casper Luyken
20 mei tot en met 2 juli 1999

Naar aanleiding van het verschijnen van de bestandscatalogus *Jan en Casper Luyken te boek gesteld. Catalogus van de boekencollectie Van Eeghen in het Amsterdams Historisch Museum*. De catalogus is samengesteld door Nel Klaversma en Kiki Hannema, met daarin werken uit de collectie van de bibliotheek van het Amsterdams Historisch Museum, is een tentoonstelling over de Luykens georganiseerd in de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Voor de samenstelling ervan is een beroep gedaan op de deskundigheid van diverse medewerkers van de Universiteitsbibliotheek. Voorts is hierbij gebruik gemaakt van het computersysteem, dat de afdeling Zeldzame & Kostbare Werken speciaal voor het beschrijven van oude drukken ontwikkeld heeft. De tentoonstelling werd gezamenlijk ingericht met materiaal uit de collecties van beide instellingen. De kleine, maar interessante presentatie toonde een selectie uit het werk van de veelzijdige Jan Luyken en zijn zoon Casper. *Het Menselyk Bedryf* was er te zien met zijn afbeeldingen van 100 beroepen, waarmee Jan Luyken zijn grootste bekendheid heeft verworven, en bijvoorbeeld *Het Bloedig Toneel, of Martelaers Spiegel Der Doopsgesinde of Weerloose Christenen*, dat 104 gruwelijke afbeeldingen telt. In totaal hebben Jan en Casper Luyken zo'n 4500 prenten vervaardigd en schreef en illustreerde Jan Luyken 13 boeken zelf.

in het VU-ziekenhuis:

Glas achter glas

21 november 1999 tot en met 21 april 2000

Glas achter glas was een expositie in het IVF-Centrum van het Academisch Ziekenhuis der Vrije Universiteit Amsterdam. Op de tentoonstelling, die voortkomt uit de tentoonstelling *Roemers, Fluiten en Bokalen* in Museum Willet-Holthuysen (1998/1999), waren foto's van de glasverzameling van het Amsterdams Historisch Museum te zien.

EVENEMENTEN

De laatste paar jaren is het evenementenprogramma van het museum met een zeer afwisselend aanbod uitgebreid, met als oogmerk een gevarieerd publiek aan te trekken. Er zijn bijvoorbeeld regelmatig activiteiten voor kinderen, of voor families, die in het algemeen goed worden bezocht. Muziekuitvoeringen op de binnenplaats blijven trekkers, het leuke daarvan is dat toevallig langslappend publiek wordt verrast en graag blijft kijken en luisteren. In hoge mate succesvol zijn de wandel- of fietstochten door Amsterdam naar aanleiding van een tentoonstelling.

Bij de tentoonstelling *Een 'Kathedraal' aan het IJ* gaf historicus Carolus van Doornen een kleine rondleiding, waarna het gezelschap al wandelend naar de gerestaureerde Sint-Nicolaaskerk zelf vertrok om ter plekke het resultaat te bewonderen. De belangstelling was zo groot dat het evenement een aantal keren is herhaald.

Bepaald overweldigend was de interesse voor de fietstocht in Amsterdam-Noord naar aanleiding van de tentoonstelling *100 jaar Bouwkunst* in Amsterdam. De deelnemers werden begeleid door kunsthistorica Agnes IJsselstein en de tocht duurde zo'n vier uur, onderbroken door een 'high tea'. Al fietsend ging het langs de sociale woningbouw. De oude Tuindorpen, zoals Tuindorp Oostzaan, en de Bloemenbuurt ten noorden van het Mosveld werden aangedaan.

Dezelfde tentoonstelling was aanleiding voor een stevige wandeltocht in de Pijp, georganiseerd in samenwerking met de Project Ontwikkelings Maatschappij de Pijp en onder leiding van architectuurhistoricus Maarten Jansen.

Onder meer werd de onlangs gerestaureerde synagoge in de Gerard Doustraat bezocht. Na een high tea te hebben genoten in het Okura Hotel, met prachtig uitzicht op de stad, was het nieuwere gedeelte van de Pijp aan de beurt, met zijn beroemde Amsterdamse school-architectuur.

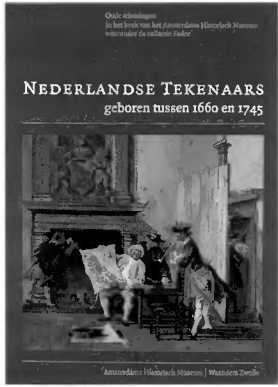
Het Ricciotti Ensemble speelt
Lynch! Love Lust en Loss

Heel bijzonder en spannend was de wereldpremière van de muziekthriller *Lynch! Love Lust en Loss* door het Ricciotti Ensemble op de grote binnenplaats van het museum, die voor deze productie een sfeervol decor vormde. Het 15de-eeuwse, Ierse verhaal over een vader die zijn zoon veroordeelt en het vonnis eigenhandig voltrekt, werd door de 40 jonge musici van het Amsterdamse ensemble op bloedstollende wijze vertolkt: met muziek, met zang en met theateraal spel. Na deze première speelde het ensemble dit stuk, met muziek van componist Maurice Horsthuis, op steeds wisselende 'spannende' locaties in Nederland en in Ierland.

De gratis toegankelijke Schuttersgalerij van het museum met zijn grote schuttersstukken was onderdeel van de unieke 'multimediakunstmanifestatie' *Van der Helst op straat*, een initiatief van de Project Ontwikkelings Maatschappij de Pijp. Van 29 mei tot en met 18 juni waren het Van der Helstplein en de 2de Van der Helststraat tot een waar museum omgetoverd met als middelpunt de succesvolle Amsterdamse portretschilder Bartholomeus van der Helst (1613 - 1670). In etalages waren op beeldschermen zijn werken in binnen- en buitenlandse musea te zien en aan de Oranjekerk hing een 20ste-eeuwse versie van zijn schuttersmaaltijd (het origineel hangt in het Rijksmuseum), waar marktkooplieden van de Albert Cuyp voor model hadden gestaan. In het Rijksmuseum en het Amsterdams Historisch Museum werden rondleidingen langs de (groeps)portretten van deze 17de-eeuwse meester gehouden. In de Schuttersgalerij was tevens een online verbinding met het *Van der Helst op straat*-project geplaatst.

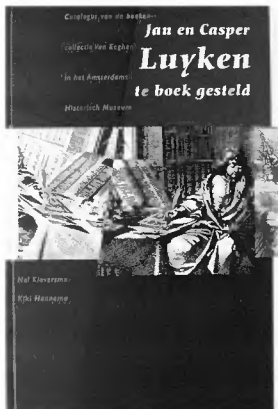
Door de verbouwing moest het Genootschap Amstelodamum voor zijn traditionele lunchlezingencyclus in november uitwijken naar het gewelf van het museum. De vier lezingen hadden als thema 'Ziek en gezond in Amsterdam', gekozen met het oog op het 100-jarig bestaan van de GG & GD, dat begin 2001 zal worden gevierd. Zeer gevarieerde onderwerpen binnen het thema werden behandeld. Prof.dr. E.S. Houwaart, hoogleraar medische geschiedenis aan de VU, sprak over 'Artsen en openbare hygiëne in Amsterdam 1840 - 1890'. Dr. T.H.F.M. Nieuwenhuis, hoofd afdeling Onderzoek van de Faculteit der Politieke en Sociaal-Culturele Wetenschappen aan de UvA, bracht als onderwerp: 'Vroedmeesters en vroedvrouwen in Amsterdam in de 18de eeuw'. De beleidsadviseur van de GG & GD, drs. S.J.M. Belleman maakte de toehoorders deelgenoot over het beleid van de organisatie onder het motto 'Gezondheid, Amsterdam een zorg'. De laatste lezing in de serie werd gegeven door dr. Annet Mooij, zelfstandig onderzoeker. De titel van de lezing luidde 'Het drama van de Amsterdamse kraamkliniek. Over de keerzijde van de miasmatische dwaling'.

PUBLICATIES IN HET KADER VAN TENTOONSTELLINGEN/COLLECTIES

Ingrid Oud en Leonoor van Oosterzee, *Nederlandse tekenaars geboren tussen 1660 en 1745. Oude tekeningen in het bezit van het Amsterdams Historisch Museum, waaronder de collectie Fodor*, Amsterdams Historisch Museum/Waanders Uitgevers, 1999. Deel 5

Het vijfde deel van de bestandscatalogi oude tekeningen behandelt ongeveer de helft van de grote collectie 18de-eeuwse tekeningen in het Amsterdams Historisch Museum en wel van kunstenaars die tussen 1660 en 1745 zijn geboren. Jacob Cats, de gebroeders La Fargue, Michiel van Huysum, Bernard Picart, Cornelis Troost, Aert Schouman zijn slechts een paar namen die in de catalogus voorkomen. De onderwerpen van de 18de-eeuwse tekenaars zijn talrijk, zoals landschappen, figuurstudies, portretten, stillevens, komische taferelen, maandenseries en afbeeldingen uit het joodse religieuze leven. Een selectie van de gekleurde tekeningen is opgenomen in een speciaal katern.

Jan en Casper Luyken te boek gesteld. Catalogus van de boekencollectie Van Eeghen in het Amsterdams Historisch Museum, samengesteld door Nel Klaversma en Kiki Hannema, Amsterdams Historisch Museum/Uitgeverij Verloren, 1999

Het Amsterdams Historisch Museum bewaart in zijn bibliotheek een uitgebreide verzameling boeken die zijn geïllustreerd door Jan Luyken (1649 - 1712) en zijn zoon Casper Luyken (1672 - 1708). Deze collectie werd in de 19de eeuw bijeengebracht door Christiaan Pieter van Eeghen en samen met de bijbehorende tekeningen en losse prenten door zijn kinderen geschonken aan de gemeente Amsterdam. De unieke verzameling, zo'n 1000 banden, is nu ontsloten in de eerste gedrukte, 500 pagina's tellende bestandscatalogus van dit onderdeel van de gevarieerde bibliotheekcollectie.

Renée Kistemaker verzorgde de Inleiding in de catalogus.

't Verborgen goed, Treckt ons gemoed. De boekillustratoren Jan en Casper Luyken, uitgegeven door De Ammoniet, Leiden, 1999 en samengesteld door Nel Klaversma. Mapje met informatie, ansichtkaarten en boekenlegger voor de Vrienden van de Universiteitsbibliotheek

de indruk, 1999. Een klein mapje met losbladige inhoud. Op elk blad een afbeelding van een tentoongesteld werk, plus een c.v. van de kunstenaar. Het mapje is samengesteld door Dedda Bisecker en Ayako Yoshimura.

EDUCATIEVE PUBLICATIES

Let's travel Guide. CKV1. 'De stad Amsterdam in heden en verleden', samenstelling Mireille de Putter

Over smaak valt niet te twisten? CKV1. 'De Smaak/Modern & Ouderwets', samenstelling Esther Tobé

Portret van de Gouden Eeuw. CKV2. 'Burgerlijke cultuur in de 17de eeuw', samenstelling Claudia Licher

OVERIGE PUBLICATIES DOOR MEDEWERKERS

Renée E. Kistemaker, 'Het grimmelt van alderley kleyn vaartuygh' - Water als deel van het openbaar gebied in 17de- en 18de-eeuws Amsterdam', in: *Maandblad Amstelodamum*, 86-5 (1999), pp. 129 - 139

~

Renée Kistemaker, 'Geschiedenis in het Amsterdams Historisch Museum', in: *Museumvisie* 23 (1999), nr. 3, pp. XI - XVI

~

Renée Kistemaker, 'Een rondwandeling door Amsterdam', in: *Atlas Amsterdam*, samenstelling Chris Dijkstra, Miranda Reitsma en Alies Rommerts. Thoth, Bussum, 1999, pp. 22 - 23.

~

Norbert Middelkoop, 'Hollandse meesters voor Australië; onderzoek naar zeven schilderijen voor de tentoonstelling *The Golden Age of Dutch Art*', *Bulletin van het Rijksmuseum*, 47 (1999), nr. 2/3, pp. 174 - 197

~

Norbert Middelkoop, 'Lena van Zuyderhout', in de tentoonstellingscatalogus *Elck zijn waerom. Vrouwelijke kunstenaars in België en Nederland 1500-1950*, Antwerpen (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten)/ Arnhem (Museum voor Moderne Kunst) 1999 - 2000, Gent/Amsterdam 1999, p. 218.

~

Stadsgezichten. Honderd grote Amsterdammers uit de twintigste eeuw. Samengesteld door Paul Arnoldussen en Annemarie de Wildt, Uitgeverij Bas Lubberhuizen, Amsterdam, 1999. Een initiatief van het Parool en het Amsterdams Historisch Museum

~

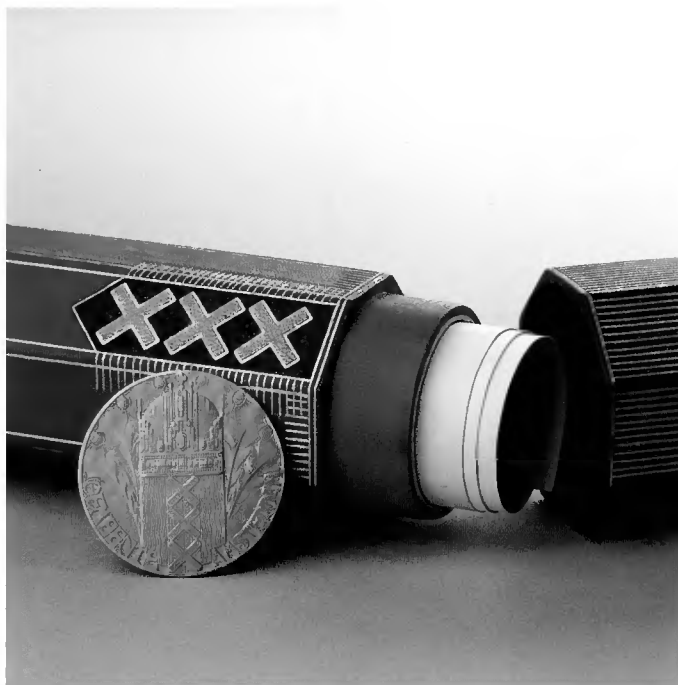
Hubert Vreeken, 'De veiling van gebruiksilver uit het legaat Willet-Holthuysen in 1895', *De Stavelij*, 14 (1999), nr. 1, pp. 15 - 18

AANWINST

Erepenning van de gemeente Amsterdam, 1931

ontwerp: Chris van der Hoef (1875-1933), uitvoering: Koninklijke Begeer, Utrecht goud; inv.nr. PA 2960

Van der Hoef ontwierp de penning in opdracht van de gemeente Amsterdam in 1922. Het ereteken werd uitgereikt aan personen of instellingen die zich op een of andere wijze verdienstelijk voor de stad hadden gemaakt. Tot op heden waren er alleen penningen van zilver en brons bekend. Dit zeldzame gouden exemplaar werd op 28 augustus 1931 aan dr. F.M. Wibaut (1859-1936) geschonken bij zijn afscheid van de gemeenteraad, waarvan hij sinds 1907 onafgebroken lid was geweest. Amsterdam had veel aan Floor Wibaut te danken. Hij was de eerste sociaal-democraat die in de raad werd benoemd. Tijdens zijn ambtsperiode als SDAP-wethouder voor volkswoningbouw kwamen belangrijke verbeteringen van de woonomstandigheden in de oude stad tot stand. Ook verzezen er aan de stadsrand goede en betaalbare woningen voor arbeiders en middenstanders.

AANWINST**De verhuizing van Sotheby's**

*Dorien van Diemen (geb. 1969)
doek; inv.nr. SA 41378*

Dorien van Diemen wordt getroffen door de schoonheid van bedrijvigheid. Ze heeft al heel wat Amsterdammers tijdens hun dagelijkse werkzaamheden vereeuwigd: trapezewerkers in Carré, de verzorger van de apen in Artis, een chirurg in de operatiekamer en een veehouder in Oostzaan. Een paar jaar geleden werden de tekeningen van Jan Luyken in het museum geexposeerd. Bij die gelegenheid zijn enkele van haar schilderijen gepresenteerd, om de actualiteit naast de historische afbeeldingen van de werkende mens te laten zien. Toen is besloten om een opdracht te verstrekken; de vraag was of Dorien een typisch Amsterdams bedrijf wilde 'portretteren'. De keuze viel op veilinghuis Sotheby's dat, zoals zoveel andere bedrijven, besloten heeft het stadscentrum te veruilen voor een lokatie in het zuiden van de stad. Ter plekke heeft zij de verhuizing vastgelegd en in haar atelier is het tafereel uitgewerkt.

LEZINGEN DOOR MEDEWERKERS

Renée Kistemaker, hoofd Museale Zaken van het museum, gaf op 28 mei de lezing *De nieuwe semi-permanente tentoonstelling in het Amsterdams Historisch Museum* tijdens een symposium rondom Dick Couvée in de Agnietenkapel.

Op 29 mei hield zij in de open lucht bij de Oranjekerk een toespraak tijdens het openingsweekend van de kunstmanifestatie *Van der Helst op straat*, die van 29 mei tot en met 20 juni in de Pijp werd gehouden. Zij trok een parallel tussen 'Van der Helst op straat' en Van der Helst in onze Schuttersgalerij.

Tijdens de najaarsdag van de Nederlandse Museum Vereniging op 22 november over *Intercultureel verzamelen en presenteren*, sprak Renée Kistemaker over de ervaringen die daarmee in het Amsterdams Historisch Museum zijn opgedaan.

~

Arja van Veldhuizen, medewerkster Educatieve Afdeling, hield een lezing op 1 juli 1999 over het multiculturele museumbeleid van ons museum tijdens een bijeenkomst over culturele diversiteit in Nederlandse musea, georganiseerd door de Nederlandse Museum Vereniging en de Mondriaanstichting in het Volksbuurtmuseum te Den Haag.

Op 13 oktober presenteerde Arja van Veldhuizen de eerste resultaten van het Steiger M-project voor Vereniging Museumcontact, in het Gemeentearchief Amsterdam. En ook zij was aanwezig bij de najaarsdag van de Nederlandse Museum Vereniging. Zij gaf een workshop 'Ervaringen met intercultureel verzamelen in het Amsterdams Historisch Museum'.

~

De Stichting Roerende Kunstwerken in de Beurs van Berlage organiseerde op 15 april een symposium over de vraag, hoe om te gaan met het interieur van monumentale gebouwen, vooral als deze een nieuwe bestemming krijgen. Het Amsterdams Historisch Museum en het Stedelijk Museum zijn verantwoordelijk voor het gemeentelijk kunstbezit binnen en buiten de musea. Gusta Reichwein, collectiebeheerder van ons museum, lichtte tijdens het symposium beheersvraagstukken toe.

~

Nel Klaversma, hoofd bibliotheek Amsterdams Historisch Museum, hield een lezing tijdens de openingsbijeenkomst op 19 mei van de tentoonstelling 't *Verborgen goed, Treckt ons gemoed. De boekillustratoren Jan en Casper Luyken* in de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam.

'De Van Eeghen-boekencollectie in het Amsterdams Historisch Museum' was de titel van de lezing die zij hield op de voorjaarsbijeenkomst van de Doopsgezinde Historische Kring, in de Singelkerk te Amsterdam, die geheel gewijd was aan 'Jan Luyken (1649 - 1712)'.

~

Norbert Middelkoop, conservator schilderijen en tekeningen, hield de lezing: 'The *subjectum* matters: the changing character of the dissection in Dutch anatomy painting', European Science Foundation, Standing Committee for the Humanities, Scientific Network 'Science & Visual Image 1500 - 1800', Third Workshop: *Know Thyself: Art and Science of the Human Body*, Oxford, University of Oxford, Department of the History of Art, 16 - 19 september 1999.

~

Verskillende medewerkers waren betrokken bij de ontvangst van drie internationale delegaties uit musea, die op hun vakgebied de buitenlandse collega's informeerden over de nieuwe inrichting van het museum.

Op 7 augustus werden de medewerkers van museum Antol in Slowakije ontvangen, op 15 september een groep Noorse museumeducatoren en op 16 september een grote delegatie van het City Museum uit Ljubljana, Slovenië.

EDUCATIE EN INFORMATIE

Het afgelopen jaar is er veel nieuw materiaal ontwikkeld voor het schooljaar 1999/2000 ten behoeve van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Onder meer is vanwege de verbouwing in het museum, de kans aangegrepen materiaal over de collectie en de inrichting van Museum Willet-Holthuysen te vervaardigen.

Basisonderwijs

Er is goed gebruik gemaakt van de mogelijkheid voor het basisonderwijs in Amsterdam om op vrijdag een gratis museumles bij te wonen.

De twee nieuwe rondleidingen in Museum Willet-Holthuysen, bedacht en samengesteld door Wies Backer en Honorine van Citters, zijn zeer succesvol. Het zijn speels opgezette museumlessen, een voor de middenbouw en een voor de bovenbouw. Zo worden leerlingen uit de groepen 3 tot 6 in de museumles 'Personeel gezocht' door de dienstbode van het echtpaar Willet op de hoogte gesteld van de dagelijkse gang van zaken in het deftige huis.

Voortgezet onderwijs

Het splinternieuwe materiaal voor de vakken CKV 1 en CKV 2 is op bijzondere wijze tot stand gekomen. Drie stagiaires van twee verschillende universitaire lerarenopleidingen hebben ieder een thema uitgewerkt, in nauwe samenwerking met Amsterdamse 'partnerscholen'. Van die scholen dienden de docenten als klankbord en de leerlingen als proefkonijnen. Vanwege de onbekendheid en onervarenheid op alle fronten met het nieuwe vak culturele en kunstzinnige vorming, zorgde een opzet als deze toch voor goed doordacht en beproefd materiaal. Mireille de Putter werkte het thema 'De Stad' uit in de *Let's Travel Guide* in samenwerking met het Montessori Lyceum Amsterdam, Esther Tobé maakte het lespakket *Over smaak valt niet te twisten?* met docenten en leerlingen van het Pieter Nieuwland College. Het Spinozalyceum was partnerschool bij de samenstelling van de opdrachten voor CKV 2: *Portret van de Gouden Eeuw* over burgerlijke cultuur in de 17de eeuw door Claudia Licher. Een baanbrekend project, omdat CKV 2 dit schooljaar voor het allereerst in de schoolagenda voorkomt. Tijdens de presentatie van het materiaal aan de docenten in Museum Willet-Holthuysen op 12 oktober was de belangstelling dan ook zeer groot. Ook daarna vond het nieuwe aanbod gretig aftrek. Met het oog op het examenthema 'Op zijn Plaats; plaatsgebonden kunst en vormgeving' en een aantal subthema's zijn eveneens speciale rondleidingen in Willet-Holthuysen ontwikkeld, die verzorgd worden door museumdocenten.

Steiger M

Het samenwerkingsproject van de Stichting Advies- en Begeleidingscentrum voor het Onderwijs, het Amsterdams Historisch Museum, het Gemeentearchief, de Vereniging Museumcontact Amsterdam, het Nederlands Scheepvaartmuseum, Nieuw Amsterdam I.T. Groep en Sevenstern Publishing, Steiger M op Internet, dat in 1998 is voorbereid, heeft in het verslagjaar een vervolg gekregen. Inmiddels is een demoversie te bezoeken, waarbij het vooral de bedoeling van de samenstellers is om te zien of de didactische structuur aanslaat. De demoversie gaat over de eerste sociale woningbouw in Amsterdam. De leerling uit het voortgezet onderwijs kan zelf online onderzoek doen naar dit thema. Tevens is voor dit project een omvangrijke subsidie toegezegd van de Mondriaan Stichting in het kader van het toegankelijk maken van Nederlands cultureel erfgoed via nieuwe, digitale media.

www.ahm.nl

Sinds het voorjaar van 1999 is ook het Amsterdams Historisch Museum wereldwijd op het net te bekijken. De website geeft informatie over het gebouw, over de collectie, tentoonstellingen, evenementen, het educatieve aanbod, de nieuwe museumwinkel en over Museum Willet-Holthuysen. Er is een quiz in verwerkt en voor de sitebezoeker die graag interactief bezig is biedt de site een voetbalspel, een weesmeisje waar de juiste kleding bij moet worden gezocht en een kaart van Amsterdam die men zelf kan laten groeien. De nieuwe presentatie over de recente geschiedenis krijgt feestelijke aandacht met een voorproefje van de opstelling. De structuur van de site is eenvoudig gehouden want er moet nog de nodige ervaring worden opgedaan door de medewerkers met dit nieuwe medium.

Beelden uit de website

ARCHEOLOGIE

Voorwerpen die afkomstig zijn uit opgravingen door de afdeling Archeologie van de dienst Amsterdam Beheer vallen onder de verantwoordelijkheid van de directeur van het Amsterdams Historisch Museum.

Noordmuur

Opgravingen aan de Nieuwendijk

In maart is begonnen met een vervolgonderzoek van de opgraving aan de Nieuwezijds Kolk, uitgevoerd in 1994, waarbij opzienbarende resten van een kasteel of versterking zijn aangetroffen. Uit dendrochronologische onderzoek bleek dat dit oudste muurwerk van Amsterdam uit de laatste decennia van de 13de eeuw dateert. Aanvullend onderzoek moest meer zekerheid over het bouwwerk geven.

De gehele noordmuur kon tijdens het vervolgonderzoek worden blootgelegd, die destijds uitgerust bleek te zijn met drie torens. Een kleine flanktoren in het midden, een toren op de noordwesthoek en de grootste toren, gericht op het IJ en de monding van de Amstel, op de noordoosthoek. Het gehele bouwwerk bestond waarschijnlijk uit een min of meer rechthoekig complex met steunberen aan de binnenzijde en torens op de hoeken, zoals dat het geval is bij de kastelen in Muiden en Medemblik. Of het inderdaad om een kasteel gaat of om een versterking, daar is nog verder onderzoek voor nodig.

Aan de voet van de ringmuur werd laat 13de-eeuws aardewerk, zoals steengoed uit Siegburg en lokaal vervaardigde grijze kogelpotten en rood aardewerk geborgen. Na de sloop van het muurwerk in 1304 is dit terrein tot 1333 onbebouwd gebleven.

Wilhelmina Gasthuisterrein

Van 12 juli tot 10 augustus is bodemonderzoek uitgevoerd naar het 17de-eeuwse pesthuis op het voormalige Wilhelmina Gasthuisterrein. Archiefonderzoek en bestudering van historische kaarten hadden uitgewezen dat de zuidwesthoek van het gebouw, inclusief de ringgracht in een braakliggend terrein aan de Tweede Constantijn Huygensstraat lag, waar een parkeergarage zal worden gebouwd. Hoewel de sloop van het huis tussen 1937 - 1939 grondig bleek, kon uit de resterende heipalen worden afgeleid dat de vleugels twaalf meter breed waren en gefundeerd op twee parallelle gewelven. Op de paalkoppen zijn kespen (dwarshouten onder de muurplaat) teruggevonden, die op technische innovaties bij de uitvoering van het overigens traditionele bouwontwerp duiden: het gebruik van kespen werd in de eerste helft van de 17de eeuw in Amsterdam geïntroduceerd om funderingen stabiel te maken. De ondergrond bestond uit drassig rietland dat bouwrijp was gemaakt door de aanleg van een lage kleiige terp. De ringgracht lag op 14 meter uit de gevel en was 6,5 meter breed aan de zuidzijde en 8,5 meter aan de westzijde. Dit verschil in breedte is opvallend gezien de symmetrie van de rest van het ontwerp. De gracht had een stevig opgebouwde wallekant met een houten beschoeiing en daarop een kaderand van rode baksteen. Vondsten daterend uit het begin van de 17de tot in de 18de eeuw geven aan dat er regelmatig herstellingen zijn uitgevoerd en de gracht werd uitgebaggerd. In het begin van de 20ste eeuw is het grachtenstelsel geheel gedempt.

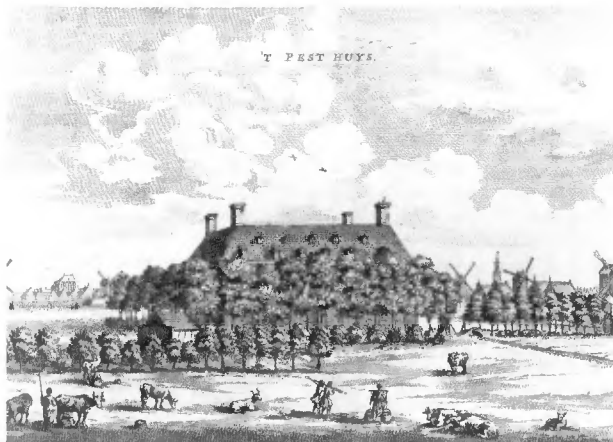
Houten schoeiing van de 17de-eeuwse gracht rond het Pesthuis

Foto's: Wiard Krook, dienst Amsterdam Beheer, afdeling Archeologie

Het Pesthuis, circa 1663

Het pesthuis was in 1630 gebouwd op een afgelegen stuk land van het Sint-Pietersgasthuis buiten de stadsmuren. Er werden pestlijders en mensen met andere besmettelijke ziekten verpleegd. Vanaf de 18de eeuw werd het pesthuis gaandeweg gebruikt voor de opvang van psychiatrische patienten. In 1893 sloot de instelling en tussen 1931 en 1937 vond sloop plaats.

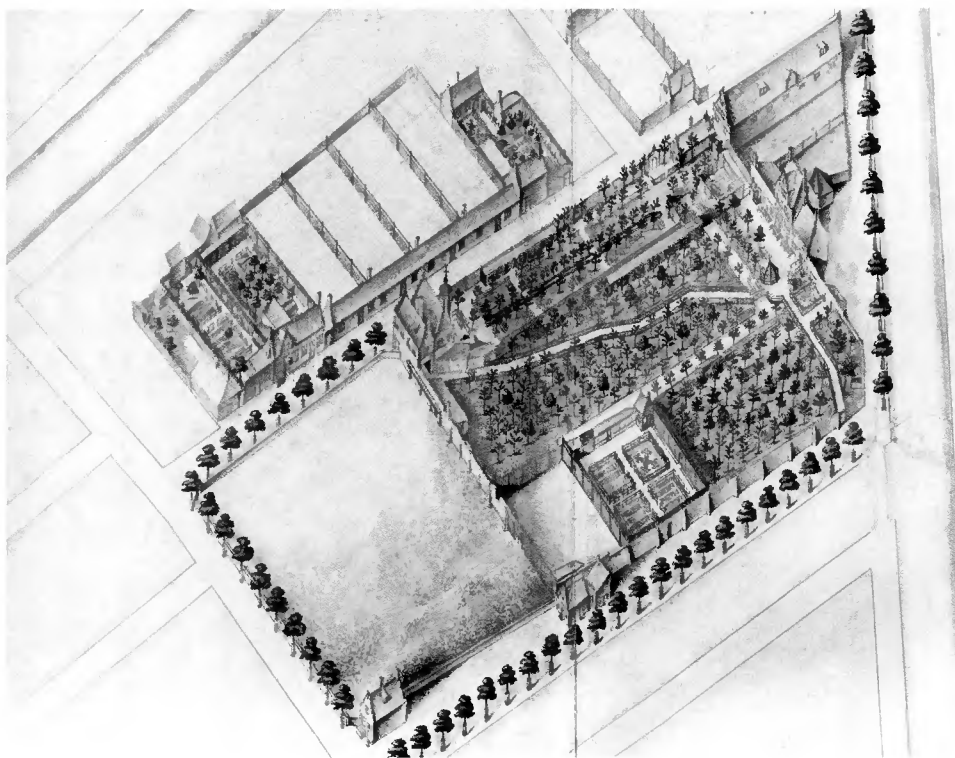
Foto: Gemeentearchief Amsterdam

Karthuizerklooster, circa 1631,
door Balthazar Florisz. van
Berckenrode

Het klooster bestond uit een vierkant terrein omgeven door een gracht met een voorhof, een kerk in het midden, een grote boomgaard en gebouwen eromheen. Na de Alteratie in 1578 raakte het klooster in verval en werd het gedeeltelijk verhuurd als herberg of bedrijfsterrein, ondermeer van tegelbakkers. Na de stadsuitbreiding van 1612 kwam het Karthuizerhof midden in de Jordaan te liggen en verzezen er woningen.

Foto: Gemeentearchief Amsterdam

Tichelstraat

De eerste van een reeks opgravingen in de Tichelstraat die voor 1999 - 2000 zijn gepland werd van 11 tot 27 augustus uitgevoerd. Het betroffen de huisnummers 15, 17 en 19. Hoewel klein in oppervlak bood het terrein enkele markante historische aanknopingspunten voor archeologisch onderzoek. De Tichelstraat loopt namelijk dwars door het gebied van het Karthuizerklooster dat aan het einde van de 14de eeuw buiten de stad was gesticht.

De drie opgegraven panden zijn circa 9 meter diep en 4 tot 4,5 meter breed en opgetrokken uit anderhalfsteens en eensteens bakstenen muren, gefundeerd op heipalen. Alleen de muur van pand 15 steunt op een ouder metselwerk, mogelijk van de kloosterbebouwing. De kelders van de panden 19 en 15 hadden afgescheiden ruimtes met plavuizen, natuurstenen en bakstenen vloertjes en dienden mede gezien het grote aantal water- en afvalputjes als werkruimtes. Onder de plavuizen van de kelder van pand 17 was bij de sloop in 1997 een ondiepe kuil met potten- en tegelbakkersafval aangetroffen, mogelijk afkomstig van de werkplaats van plateelbakker Huych Gerritsz Harinck, die van 1606 tot 1616 op het voormalige kloosterterrein werkzaam was. Het geborgen materiaal is in de vondstcollectie opgenomen maar de opgraving heeft geen nieuwe sporen van deze werkplaats blootgelegd.

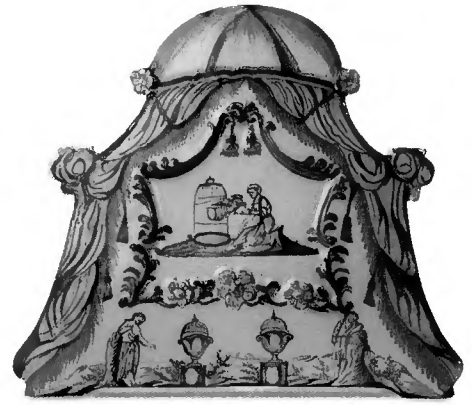
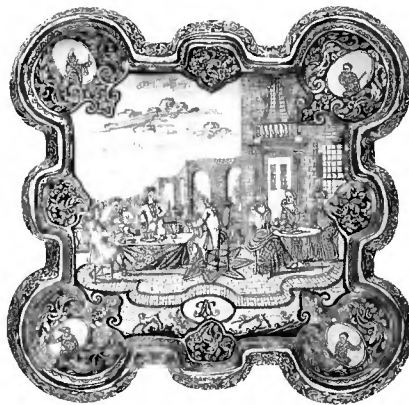
De drie panden staan op een ophogingspakket van klei met huisafval, dat samenhangt met het bouwrijp maken van de Jordaan. Een eerste laag dateert uit 1625 - 1650 en een tweede laag uit 1600 - 1625. Daaronder ligt een ophoging van lichtbruine klei en veen, nagenoeg vondstloos, maar wel met houtstronken (Pomoideae) van appel- of perenbomen, een overblijfsel van de kloostertuin.

Haarlemmerplein

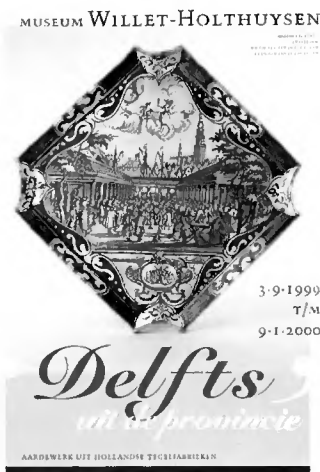
In december kwam het Haarlemmerplein vrij voor onderzoek. Er wordt een parkeergarage aangelegd. Een 17de-eeuwse wijk die hier heeft gelegen is doel van het onderzoek. Ook kan de aanleg van de Haarlemmerdijk en mogelijk oudere bebouwing worden onderzocht.

links
Blaadje, Rotterdam,
 Schiedamschedijk, 1731
 Collectie Rijksmuseum,
 Amsterdam

rechts
Plaat, Rotterdam,
 Schiedamschedijk, circa 1780
 Particuliere collectie

'Delfts' uit de provincie
Aardewerk uit Hollandse tegelfabrieken
 3 september 1999 tot en met 9 januari 2000

Het aardewerk uit Delft is helder wit geglaazuurd en blauw of meerkleurig gedecoreerd. Officieel heet het nu faiënce. De stad Delft was in de 18de eeuw het centrum van de nationale faiënceproductie, maar ook eerder is faiënce vervaardigd. Tegelfabrieken in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht produceerden in de 17de eeuw en 18de eeuw gedecoreerd aardewerk, dat later ten onrechte als het beroemde Delfts is beschouwd: siergoed als koeien en muiltjes, platen (schilderijen op aardewerk) en luxe gebruiksvoorwerpen als tabakspotten. In Amsterdam stonden op een bepaald moment zelfs drie tegelfabrieken, waarvan de bekendste 'De twee Romeinen' was aan de Prinsengracht. Hoofdproducten van deze fabriek van Willem van der Kloet waren tegels en tegeltableaus. Het ging vaak om internationale opdrachten. De laatste jaren is nu door een aantal specialisten, onder wie Jan Daniël van Dam, conservator ceramiek van het Rijksmuseum, onderzoek gedaan naar de 'bijproducten' van de Hollandse tegelfabrieken, die na bestudering in vorm, grootte, manier van vervaardigen en in de kleur blauw sterk afwijken van de Delftse traditie.

De tentoonstelling liet met 120 objecten een keuze uit deze bijproducten zien. Een paar miniatuurmuiltjes is duidelijk zichtbaar in een tegelfabriek gemaakt: ze ogen wat massief want ze zijn uit een klompje klei gevormd en niet zoals in Delft gebruikelijk in een vorm gemodelleerd. Een kleine boterpot in de vorm van een zittend vrouwtje, verraadt eveneens handmatig boetseerwerk. De kleur blauw is bijna grijs en het glazuur niet zo helder wit als het glazuur van Delfts aardewerk.

De museumcollecties zijn door dit onderzoek, dat voorlopig nog niet is afgerond, objecten 'Delfts blauw' kwijt geraakt, maar hebben er een nieuwe categorie voor in de plaats gekregen: 'Delfts uit de provincie'. Een dubbel-editie van *Vormen uit vuur*, het mededelingenblad van de Nederlandse vereniging van vrienden van ceramiek en glas, besteedt onder de titel 'Delfts' uit de provincie. Aardewerk uit Hollandse tegelfabrieken uitgebreed aandacht aan het onderzoek. Hierin zijn 200 stukken beschreven en ingedeeld naar de fabrieken van herkomst.

De tentoonstelling werd in samenwerking met het Rijksmuseum georganiseerd. De heer Pieter Jan Tichelaar, oud-directeur van Koninklijke Tichelaar te Makkum, hield bij de opening van de tentoonstelling een toespraak.

Samenstelling en inrichting Jan Daniël van Dam, conservator Rijksmuseum, en Hubert Vreeken

Terriente, Amsterdam,
 Anjelijsstraat, 1770
 Particuliere collectie

Roemers, Fluiten en Bokalen

*Hoogtepunten uit de glascollectie van het Amsterdams Historisch Museum
Geprononceerd tot en met 25 juli 1999*

Sinds de opening van de tentoonstelling vonden vele bezoekers hun weg naar Museum Willet-Holthuysen. De prachtige glazen die er werden getoond vielen zo in de smaak, dat besloten werd de tentoonstelling met ruim drie maanden te verlengen.

Er waren 200 van de mooiste en belangrijkste glazen uit eigen collectie te zien, met op de ereplaats het antieke Venetiaanse glaswerk dat in de 19de eeuw door Abraham Willet was bijeengebracht. Maar ook kostbare, gegraveerde glazen vielen te bewonderen. Deze waren in de 17de en 18de eeuw door Amsterdamse bestuurscolleges bij bekende glasgraveurs besteld.

Evenementen

Het evenement 'Glas uit uw bezit' trok heel wat bezoekers die de mooiste of oudste glazen van thuis hadden meegenomen. Frides Laméris en zijn dochter Anna, glasexperts en antiquairs, verzorgden de middag. Frides Laméris hield eerst een inleiding over de geschiedenis, de kenmerken en ontwikkeling van glaswerk. Na de thee was het zover: de bezoekers konden hun meegebrachte glazen aan de deskundigen laten zien en advies vragen.

Speciaal voor kinderen werd het evenement 'glas schilderen' gehouden. Na een rondleiding in de tentoonstelling konden ze een zelfbedacht, op hun eigen familienaam gebaseerd, wapen op een glas schilderen.

'De grachtentuin in bloei', een evenement dat ieder jaar door de Stichting 'De Amsterdamse Grachtentuin' wordt georganiseerd, trekt altijd veel bezoekers. Ongeveer 25 tuinen van grachtenpanden waren tijdens het weekend van 19 - 20 juni voor het publiek toegankelijk, Museum Willet-Holthuysen, dat zelf een prachtige stadstuin in 18de-eeuwse Franse stijl heeft, was uitvalsbasis voor de groene tocht.

De zes grachtenmusea, die verleden jaar een samenwerkingsverband zijn aangegaan, boden in samenwerking met het Cultureel Organisatiebureau Artifex op 13 - 14 november een speciaal programma aan waarin de interieur-restauratie van de panden centraal stond. Het Rembrandthuis, Het Bijbels Museum, Museum Willet-Holthuysen, Het Theatrumuseum, Museum Van Loon en Museum Amstelkring konden worden bezocht, waar kunsthistorici vijf rondleidingen per dag verzorgden. De meeste van de musea hadden een recente verbouwing of gedeeltelijke verbouwing achter de rug.

Tijdens het evenement 'Glas uit uw bezit'

Internationale samenwerking

Het Papieren museum in Sint-Petersburg

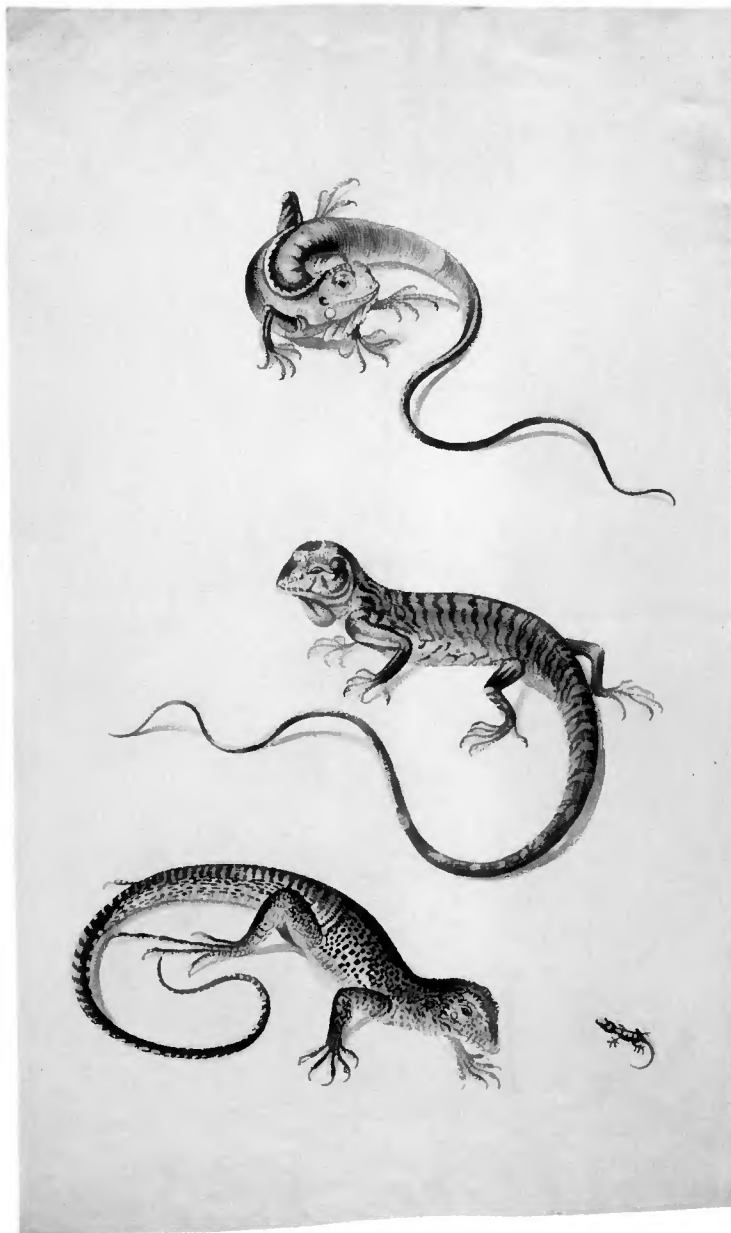
Het Amsterdams Historisch Museum heeft het afgelopen decennium een traditie ontwikkeld op het gebied van de verzamelgeschiedenis. De tentoonstelling in 1992 *De wereld binnen handbereik. Nederlandse kunst- en rariteitenverzamelingen, 1585-1735* was hiervoor baanbrekend. Daarna volgde *Peter de Grote en Holland (1996/1997)*, in nauwe samenwerking met de Russische Academie van Wetenschappen, de Hermitage en andere musea in Sint-Petersburg, over de culturele en wetenschappelijke betrekkingen tussen Rusland en Nederland. In de tentoonstelling waren veel objecten uit de door tsaar Peter I in Holland gekochte verzamelingen te zien. Ook werden toen een aantal tekeningen getoond, die onderdeel zijn van een omvangrijke verzameling tekeningen van objecten die de tsaar en zijn opvolgers voor de door hem in 1718 gestichte Kunstkamera (het vroegste Russische museum) bijeen had gebracht. Dit 'corpus', dat met zijn circa 1300 tekeningen een overzicht geeft van de collectie en door toegevoegde notities zelfs van de inrichting van enkele zalen, is tussen circa 1735 en 1765 tot stand gekomen en berust in verschillende instellingen van de Academie van Wetenschappen in Sint-Petersburg. Het 'papier museum' is een uniek document, want van geen enkele Europese verzameling, voor zover bekend, is een dergelijke rijkdom aan beeldend documentatiemateriaal vervaardigd en ook bewaard gebleven.

Nu is een samenwerkingsproject van start gegaan van ons museum en het Huizinga Instituut van de Universiteit van Amsterdam met de Academie van Wetenschappen, de Hermitage en het Russisch Museum in Sint-Petersburg. Doel van het project is het samenstellen en publiceren, als boek en op cd-rom, van een complete catalogus van de tekeningen in het Russisch en in het Engels. Het onderzoek daarvoor wordt financieel ondersteund door het NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek), in het kader van haar speciale programma Russian-Dutch Research Cooperation 1998. En wie weet, misschien behoort een virtuele of zelfs reële reconstructie van de Kunstkamera in het eigen gebouw dat nog steeds de noordelijke kade van de Neva siert, in de toekomst tot een van de mogelijkheden.

Papieren Museum, circa 1735-1765
 Collectie Academie van Wetenschappen, Sint-Petersburg
 Damesschoen uit Argentinië -
 Leeuw met lange staart uit China,
 gemaakt van gevonden hout -
 Drie salamanders

Een duik in de maritieme geschiedenis van Galle

Galle is een oud gefortificeerd stadje op Sri Lanka, maar de belangrijkste havenstad in de tijd toen de Verenigde Oostindische Compagnie (1640 - 1796) het land (toen Ceylon) exploiteerde. Er zijn vele internationale initiatieven om dat verleden te onderzoeken en het erfgoed te behouden. Een daarvan is het in 1992 gestarte Galle Harbour Project, een samenwerking tussen Sri Lanka, Australië en Nederland. Doel van dit project is het onderzoeken en bergen van scheepswrakken in de haven van Galle. Inmiddels zijn twintig archeologische onderwatersites ontdekt.

Op 28 maart 1999 opende in het National Maritime Museum de tentoonstelling *Diving into the Maritime History of Galle*, waar deskundigen van ons museum wat betreft onderzoek en samenstelling bij waren betrokken. De expositie liet onder meer recente vondsten uit verloren gegane VOC-schepen zien, zoals de scheepsklok van het schip *Hercules*, stille getuige van de ramp die het schip trof in 1661. En vele alledaagse spullen konden naar boven worden gehaald uit het schip *De Avondster*, dat in de haven van Galle was gezonken en daar 350 jaar lang onberoerd onder het zand heeft gelegen. De opgedoken objecten geven een goed inzicht in het harde zeemansbestaan. De tentoonstelling besteedde eveneens aandacht aan de plaatselijke trainingen die worden gegeven aan toekomstige onderwaterarcheologen.

AANWINST**Model monument woningbouwvereniging****De Dageraad, 1948***Constance H. Wibaut (geb. 1920)*

gips

inv.nr. BA 4146

De groep symboliseert de Amsterdamse woningbouwvereniging De Dageraad die voor huisvesting zorgt voor zowel de oude als de nieuwe generatie. De Dageraad is voorgesteld als een man in de kracht van zijn leven. In zijn handen houdt hij het model van een huis. Hij wordt geflankeerd door een bejaarde vrouw en een klein meisje. Het model, een geschenk van de kunstenaar aan het museum, is een voorstudie voor een monumentaal beeld in Franse kalksteen, dat in 1949 werd onthuld aan het Leeuwendalerspad in Bos en Lommer. Twee jaar eerder startte men in deze Amsterdamse wijk, ondanks de moeilijkheden waarmee de naoorlogse verenigingsbouw te kampen had, met de bouw van 516 woningen. Hiervan nam De Dageraad er 184 voor zijn rekening, voor het merendeel etagewoningen. Kenmerkend zijn de open bouwblokken rondom een gemeenschappelijke 'kijktuin' met fietsstallingen in het onderhuis. Aan de zuidkant van de tuinen, op een steenworp afstand van Wibauts beeld van De Dageraad, staan lage huisjes, bestemd voor ouden van dagen.

De Nieuwe Zijde

2

1673
1674

Jaar Bevolking
Year Population

De groei van Amsterdam
The growth of Amsterdam

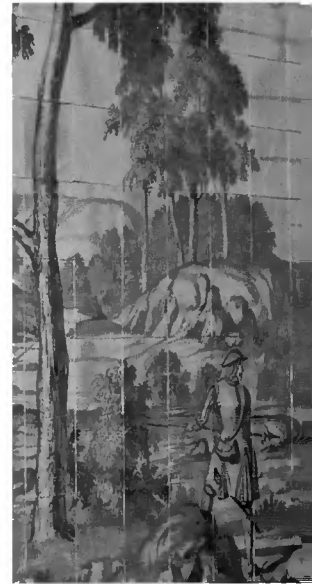

**« Historische sensatie.
Twintigste eeuw herleeft in Amsterdams
Historisch Museum »** Financieel Dagblad 11-12-99

In december 1999 is de grootscheepse verbouwing en nieuwe inrichting voltooid. Het museum presenteert nu Amsterdams geschiedenis van het prille ontstaan tot op de dag van vandaag. De verbouwing is mede ingegeven door het technische feit dat de bouwkundige voorzieningen uit de jaren '60 niet meer beantwoordden aan de huidige moderne eisen op het gebied van klimaatbeheersing, beveiliging, elektrotechniek, verlichting en brandveiligheid. Honderden meters luchtkanalen en kabelgoten zijn aangebracht. Het hele museum is nu voorzien van airconditioning en voor de brandveiligheid zijn de nieuwste voorzieningen aangebracht. Ten behoeve van een betere rondgang voor de bezoeker is een nieuw centraal trappenhuis gebouwd en is de vide tot de zolderverdieping uitgebreid. Twee grote dakramen zorgen voor verspreiding van licht in en om de vide. Vanaf de vide is op alle verdiepingen de digitale groeikaart op de begane grond te zien, wat de oriëntatie vergemakkelijkt. De nieuwe inrichting betreft de helft van het presentatieoppervlak van het museum, zo'n 1200 m²: alle museumzalen die aan de Nieuwezijds Voorburgwal liggen. Het belichtingssysteem, spotjes vanaf het plafond, maakt dat de zalen stralen. De nieuw ontworpen vitrines en wanden, vervaardigd van duurzame materialen, zijn zo flexibel gemaakt dat onderhoud en wisseling van objecten of onderwerpen altijd mogelijk is.

OPENING

Vrijdag 10 december om 5 uur 's middags begon het weekend waarin op feestelijke wijze 'De Nieuwe Zijde' aan genodigden kon worden getoond. Het weekend besloot met een open dag voor alle Amsterdammers en andere geïnteresseerden.

Heel veel mensen hadden gehoor gegeven aan de uitnodiging de opening op vrijdagavond bij te wonen. Er was rekening gehouden met een grote opkomst, de binnenplaats was overdekt en de speeches en sketch waren daar en ook in de Schuttersgalerij op schermen te volgen.

Burgemeester Schelto Patijn hield de openingstoespraak. Hij was vooral onder de indruk van de digitale toepassingen: *Ik ben geen expert op het gebied van de nieuwe media, maar ik denk dat als we straks gaan kijken wat het Amsterdams Historisch Museum met de toepassing ervan heeft gedaan dat dat ongelooflijk veel nieuwe wegen zal openen naar de geschiedenis van onze stad. En dat is zo aardig wat we straks in de nieuwe vleugel gaan zien, het is de recente, nieuwe geschiedenis van onze stad. En daar kun je ontzettend veel van leren. En met een krachtig De Nieuwe Zijde is hiermee geopend!* gaf de burgemeester het sein aan de genodigden dit alles met eigen ogen te gaan zien.

Zaterdag was bestemd voor relaties, familie en vrienden en zondag 12 december was de eerste gelegenheid waarop het publiek kennis kon maken met het nieuwe museum.

Verhalenvertellers, een poppenkast, muziekkuitvoeringen, filmvertoningen en bijna doorlopend gerichte rondleidingen door conservatoren gaven de open dag een extra feestelijk tintje. En door het hele museum zwierf Poëzie Jukebox, waarvan de leden op verzoek gedichten produceerden over een plek in Amsterdam.

Vanaf de opening op vrijdagavond heeft het museum dit eerste weekend in nieuwe gedaante tegen de 7000 bezoekers mogen ontvangen.

« Amsterdams Historisch zoekt interactie met zijn publiek » Trouw 9-12-99

« De vroegste periode is heringericht en spectaculair is de vernieuwing in de zalen die de periode van 1815 tot nu beslaan. Identificatie is de hoofdzaak van de nieuwe opstelling » Het Parool, 9-12-99

« Reis door
de tijd in het
Amsterdams
Historisch.
Museum
geeft de stad
een gezicht. »

De Telegraaf 17-12-99

GESCHIEDENIS

De wens om de permanente presentatie over de geschiedenis van Amsterdam drastisch te vernieuwen bestond al lang. De uit 1975 stammende opstelling is weliswaar in de loop der jaren regelmatig op onderdelen herzien en vernieuwd, maar de destijds gekozen aanpak, onderwerpen en vormgeving werden door ontwikkelingen in de samenleving en ontwikkelingen op technologisch en vakinhoudelijk gebied, ingehaald. Hoe permanent kan een zogenaamde 'vaste opstelling' zijn? Daarbij deed zich steeds pijnlijker het gemis aan recente stadsgeschiedenis in de presentatie voelen, een hiaat dat slechts ten dele door tijdelijke tentoonstellingen kon worden opgevuld. Een publieksonderzoek in 1992 in een aantal historische musea, waaronder het onze, gaf aan dat de hedendaagse bezoeker de presentatie van goede kwaliteit vond, maar de opstelling als afstandelijk ervoer. Discussies met externe deskundigen over zeer verschillende zaken het moderne museumvak betreffende, zoals actuele geschiedopvattingen, educatie, public relations en marketing, de rol van de collectie, gaven de aanzet tot een denk- en werkstroom. Doelen (zie hieronder een aantal belangrijke doelen) konden worden geformuleerd, die hun experimentele uitwerkingen kregen in een aantal tijdelijke tentoonstellingen. In de tentoonstelling *Mensen over de vloer* (1996) stond een kunstwerk, een afwrijfsel van een huis, naast de bewonersgeschiedenis van de Da Costastraat 123 centraal. *Anatolië in Amsterdam* (1996) gaf Turkse Amsterdammers de gelegenheid zich in het museum te manifesteren en iets van hun leven te laten zien. De familietentoonstelling *Spelen, leren en werken in de Gouden eeuw. Het leven volgens Jan Luyken (1649-1712)* (1997/1998) stelde vooral jong, maar ook oud in staat zich spelenderwijs te verdiepen in het onderwerp. Als opmaat voor de inrichting over Amsterdams recente geschiedenis diende de tentoonstelling *De stad door de jaren* (1998). *De geschiedenis van Amsterdam 1880-1998*. De onderwerpen in deze tentoonstelling waren cultuurhistorisch van aard en werden waar mogelijk verlevendigd door de introductie van personen. Door middel van publieksonderzoeken is vastgesteld of de beoogde intenties waren gelukt en het publiek aanspraken. *De stad door de jaren* is eveneens onderworpen aan het toetsend oog van speciaal daarvoor uitgenodigde groepen, zoals leerkrachten, vakgenoten, (school)kinderen en 'gewone' bezoekers.

Naast het experimenteren met nieuwe presentatievormen en herkenbare onderwerpen werd in deze jaren ook inhoud gegeven aan het verzamelbeleid voor 20ste-eeuwse voorwerpen. Een lange, zorgvuldig uitgezette aanloop dus tot een nieuwe permanente presentatie, die zorgde voor een uitstekend resultaat. De krantenkoppen spreken voor zich. Maar ook voor de nieuwe presentatie geldt dat de gebruiker ervan het ultieme oordeel velt, dat zeker ter harte zal worden genomen.

- *Het verhaal in de bestaande opstelling is te lineair, het geschiedverhaal moet worden opgeknipt, waarbij naast de grotere lijn allerlei kleine verhaallijnen worden verteld.*
- *Meer aandacht voor culturele geschiedenis en mentaliteitsgeschiedenis. De geschiedenis van de stadsuitbreidingen introduceren.*
- *Recente geschiedenis is van cruciaal belang voor de aantrekkingskracht van het museum.*
- *De bezoeker meer mogelijkheid geven tot herkenning en identificatie door de geschiedenis van mensen te vertellen en door topografische verbindingen te leggen tussen verleden en heden.*
- *In de onderwerpen en de vormgeving moeten het affectieve en het emotionele aan bod komen.*
- *De opstelling moet uitnodigen tot participatie.*
- *Streven naar verbreding van het publiek: jongeren, families met kinderen en Amsterdammers met een allochtone achtergrond interesseren voor museumbezoek.*

ANDERE TIJDEN, ANDERE KEUZES

De aanpak voor de presentatie van de vroege geschiedenis en die van de recente geschiedenis is zeer verschillend geweest. De twee ver uiteenliggende periodes kennen tentoonstellingsmatig elk hun tijdsgebonden problemen en mogelijkheden.

Voor de vroege geschiedenis van Amsterdam zijn onderwerpen gekozen die voorheen in het museum niet zoveel aandacht kregen. Die vroege tijd is hoe dan ook lastig te illustreren, omdat weinig objecten bewaard zijn gebleven. Gelukkig beschikt de grond van Amsterdam over een eigen 'bodemarchief': vele voorwerpen, die eenmaal bovengronds een idee geven van het dagelijkse leven. Door middel van deze opgegraven voorwerpen en met behulp van kaartjes, plattegronden en speciaal voor de presentatie gemaakte maquettes, wordt de bezoeker nu meegevoerd naar het oude Amsterdam.

De presentatie in de zalen op de bovenverdiepingen, is ingedeeld in vier perioden: 1815 - 1875, 1875 - 1940, 1940 - 1945, 1945 - 2000. Binnen twee eeuwen geschiedenis zijn onderwerpen gekozen die relevant zijn en te visualiseren met uiteenlopende objecten en tentoonstellingsvormen. Het chronologische verhaal wordt onderbroken door vier belangrijke en herkenbare thema's: Groei van Amsterdam, Bevolking, Wonen en Stadskinderen. Deze thematische afdelingen brengen veranderingen in beeld, ontwikkelingen die zich over een lange tijdsperiode afspelen, deels aan de hand van persoonlijke geschiedenissen van Amsterdammers, geïllustreerd met persoonsgebonden voorwerpen en deels door gebruikmaking van maquettes. De manier van presenteren nodigt de bezoeker uit om, bijna alleen door te kijken, vergelijkingen te maken. De thematische afdelingen zijn elk als zelfstandige presentaties te bezoeken.

Volledigheid van het geschiedenisverhaal of volledigheid binnen onderwerpen is niet nagestreefd, evenals ook niet gestreefd is om vanuit één visie op de geschiedenis inhoud te geven aan het verhaal. Belangrijk is gevonden dat de onderwerpen en de uitwerkingen ervan het huidige, gevarieerde publiek voldoende aanknopingspunten voor herkenning bieden. Ook aan de jonge museumbezoeker is gedacht: door de opstelling heen zijn interactieve onderdelen geplaatst, die door de Educatieve afdeling in nauwe samenwerking met de conservatoren zijn ontwikkeld. De ervaring leert overigens dat ook de oudere bezoeker met deze onderdelen enthousiast aan de slag gaat.

Naast de traditionele museumobjecten en de zo'n vervaardigde maquettes zijn meer dan 250 filmfragmenten uit eigen en andere collecties, 40 audiovisuele presentaties en veel fotomateriaal gebruikt, waardoor een grote hoeveelheid informatie op een beperkte oppervlakte kon worden verwerkt en de museale ruimte zo goed mogelijk benut. Het maakt de opstelling levendig en compact tegelijk. De presentatie heet weliswaar 'permanent', maar is beslist niet statisch en geeft voldoende ruimte en gelegenheid om bij tijd en wijle andere onderwerpen te presenteren.

Voor het eerst is nu gekozen om op verschillende plaatsen kostuums en andere textilia te tonen, waarvan het museum een omvangrijke en interessante collectie bezit. Vanwege de kwetsbaarheid van textiel zullen deze vitrines regelmatig opnieuw worden ingericht, waarbij ook meubels een plaats krijgen om aspecten van de kostuumgeschiedenis en de sociale geschiedenis te kunnen belichten.

Wetenschappelijk onderzoek vormt de basis voor het geschiedenisverhaal. Zo is veel nieuw archeologisch onderzoek uit stad en provincie, nieuw onderzoek wat betreft de Middeleeuwen en nieuw historisch-geografisch onderzoek in de inleidende informatie verwerkt. De manier waarop bij de recente geschiedenis met bronnen is omgegaan, de persoonlijke verhalen en het persoonsgebonden verzamelen zijn bepaald vernieuwend.

EEN RONDLEIDING

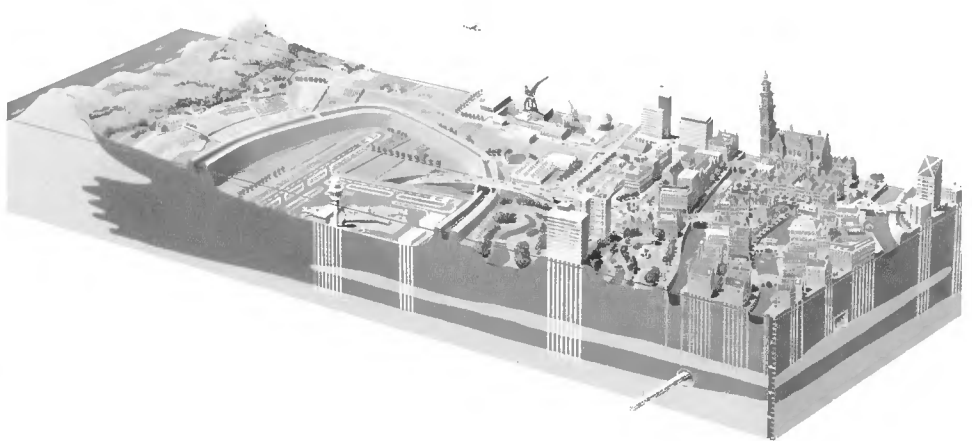
De zalen op de benedenverdieping behandelen de inleiding op de geschiedenis van Amsterdam en omgeving en de vroege geschiedenis van de stad. De zalen op de eerste verdieping en de zolderverdieping gaan in op de geschiedenis vanaf 1815 tot het jaar 2000. Hoe hoger in het gebouw, hoe recenter de geschiedenis. Twee andere zalen, die buiten dit gebied liggen, zijn deels nieuw ingericht.

Zaal 1 Inleiding

De inleiding op de geschiedenis van Amsterdam en omgeving is heel compact. Een opvallende, brede kast met verlichte beelden behelst overzichtelijke informatie in één groot oppervlak. De bezoeker krijgt in vrij korte tijd, hooguit tien minuten, een globale indruk over het ontstaan van Holland en Amsterdams begin. De kast bestaat uit vijf onderdelen, vijf onderwerpen. Elk onderwerp wordt van boven naar onder gelezen en bekeken, van algemeen naar specifiek. De bovenste rij is heel herkenbaar. Die geeft de hedendaagse situatie weer. De laatste rij in een onderwerp is interactief. Daartussen zitten kaarten, tekeningen, teksten en een rij vitrines met archeologische voorwerpen.

De twee eerste delen gaan over de wording van Noord-Holland, de geologie, het slotenpatroon en het inklinken van de veengrond. Hoe belangrijk die ondergrond is voor het bouwen in Amsterdam laat een doorsnede van die grond zien met daarop de hedendaagse stad. De metrotrein komt net uit de buis ver onder de grond zetten. Ook de invloed die het slotenpatroon en bedijking had en heeft op Amsterdams vorm en stratenpatroon komt aan de orde. Het derde onderwerp gaat over het ontstaan van Amsterdam, gevisualiseerd met behulp van tekeningen en archeologische voorwerpen. Het vierde deel behandelt de snelle groei van de stad. Ook hier zijn overzichtelijke situatietekeningen gebruikt. Daarop zijn als belangrijkste gebouwen omstreeks het jaar 1300 de Oude Kerk en de fundamenten van een oud stenen gebouw, bekend als het 'Kasteel van Amstel' te zien. Het laatste onderwerp is de handel. Ter illustratie toont de vitrine archeologische vondsten die oorspronkelijk van ver kwamen, zoals natuur- en leisteen.

De nederzetting (links)

De ontginning van het achterland en daarmee gepaard gaande wateroverlast, maakte nog voor 1275 de aanleg van een dam in de rivier de Amstel noodzakelijk.

De onderkant van Amsterdam (boven)

In Amsterdam liggen onder het veen twee zandlagen boven elkaar. Deze zijn in een ver verleden, nog voor de vorming van het veen, ontstaan. Anders dan het veen zijn deze compact en stevig van samenstelling. Om wegzakken van gebouwen in het veen te voorkomen is in de 16de eeuw begonnen met het heien van houten palen tot op de eerste zandlaag. De zandlaag en de palen ondersteunen het gebouw.

De funderingen van grotere en hogere gebouwen uit de 20ste eeuw worden zelfs tot op de tweede zandplaat aangelegd. Ook de nieuwe Noord-Zuid metrolijn komt op de tweede zandplaat te liggen.

De informatie uit de inleiding sluit goed aan op de informatie over de groei van Amsterdam, die in dezelfde zaal op de 'groeikaart' kan worden bekeken, of eigenlijk beleefd. Zonder tekst of uitleg maakt de bezoeker in een paar minuten 1000 jaar ontwikkelingsgeschiedenis mee. Een groot, schuin geplaatst scherm toont de piepkleine nederzetting aan de Amstel, temidden van een oneindig land, strak doorsneden met sloten. Onderaan het beeld verspringt het jaartal en het aantal inwoners. De nederzetting wordt snel een stadje en in luttele seconden zakt een kogge het IJ af. Het is 1597 en Amsterdams Gouden Eeuw is begonnen. Het aantal inwoners neemt spectaculair toe, de stad is barstensvol. De grachtengordel en de Jordaan verschijnen. De volgende seconden wordt de stad langzaam groter. In 1839 rijdt ineens een trein door het beeld, richting Haarlem en in 1921 een stip ten zuiden van de stad: Schiphol. Na 1950 gaan de ontwikkelingen in adembenemend tempo, een Boeing vliegt over de stad en landt op de uitdijende luchthaven. Links, rechts, onder, boven blijft het beeld zich met nieuwe wijken vullen. Dan is het 2000, het scherm is vrijwel volgebouwd en het programma start opnieuw. De groeikaart is zo opgesteld dat ook vanaf de andere verdiepingen met vides, de bezoeker tijdens de rondgang een blik kan werpen op de stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad.

Naast de beide vides staan computers opgesteld, waar de bezoeker bij kan zitten. Met de plattegrond van Amsterdam als uitgangspunt gaat een multimedialprogramma in op de stedenbouwkundige ontwikkeling en de sociale geschiedenis, waarbij veelsoortige informatie is gebruikt. De bezoeker kan zelf kiezen waar en hoe, want het programma is interactief. In het programma zit een grote variëteit aan foto's en luchtfoto's. Een klik en het beeld zoomt in op bijvoorbeeld Betondorp en zelfs een straat in Betondorp. Er kan informatie over de buurt worden opgevraagd en op elk moment is het mogelijk een van de vele beeld- of geluidsfragmenten op te roepen of uitzendingen over actuele onderwerpen door de lokale tv-zender AT5. De buitenlandse bezoeker kan gebruik maken van de Engelstalige 'touristguide', die hem langs een aantal hoogtepunten leidt.

De groei van Amsterdam
rechts: 1839 1963
onder: 1597

1350-1550 JONGE STAD

Zaal 2 Lopen door de stad

Een titel die wellicht voor elke zaal in het museum geldt, maar die hier toch extra op zijn plaats is, want in de vloer van de zaal is de plattegrond van Amsterdam in linoleum uitgesneden. De zaal behandelt de periode 1350 - 1450 en de plattegrond geeft Amsterdam omstreeks 1450 weer. Opgegraven schoeisel in vitrines aan de wand benadrukken de suggestie van het lopen door de stad. Op de plattegrond staan op vier plekken waar in onze tijd opgravingen hebben plaatsgevonden, hoge smalle zuilen. Deze vertellen een verhaal over die plek door middel van een maquette die in de zuil is geplaatst met daaronder een kleine vitrine met objecten. Zo is bij het onderwerp 'verdediging van de stad' een maquette van de Olofspoot te zien en in de vitrine eronder speelgoed dat op die plek is opgegraven: kleine zwaarden en dolken. Dit kinderspeelgoed dient als spiegel voor het leven van de volwassenen. 'Amsterdammers thuis' is het onderwerp van de zuil met een maquette van twee buurhuizen in de Warmoesstraat, waar textielhandelaren woonden. Goed is in de maquette te zien dat wonen en werken in hetzelfde pand werden gecombineerd. Opvallend in de zaal is een nagebouwde opgraving met beerput en voorwerpen die zo in de omgeving zijn geplaatst waar ze door de archeologen van de stad uit zijn gehaald. De nabouw geeft inzicht in hoe tijd letterlijk in lagen is opgebouwd en weer afgegraven kan worden.

Amsterdammers thuis

In 1350 telde Amsterdam een paar duizend inwoners. Honderd jaar later waren dat er ongeveer zeven-duizend. Wie waren zij? Hoe zagen zij er uit? Wat deden ze? Helaas bestaan er geen portretten uit die tijd. Schriftelijke bronnen uit de vroege periode zijn schaars. Gelukkig is er bij opgravingen veel te voorschijn gekomen, al is het 'bodemarchief' van de oude stad deels verloren gegaan en voor een deel nog niet in kaart gebracht. Toch heeft archeologisch onderzoek veel nieuws geleerd over bouwen, wonen en werken in Amsterdam. Vondsten uit de afvalput van twee buurhuizen aan de Warmoesstraat, aangevuld met voorwerpen van andere opgravingen, maken het mogelijk ons iets voor te stellen over het dagelijkse leven in de periode 1350-1450.

Katholieke stad

Het jonge Amsterdam was een katholieke stad. En dat katholiek-zijn beperkte zich niet tot één zondagse mis. Het hele bestaan was van geloof doordrenkt. De Oude Kerk bijvoorbeeld was niet zo maar aan Sint-Nicolaas gewijd. Deze heilige bood bescherming tegen het dreigende water en daarom was hij de schutspatroon van de stad met zijn vele kooplieden en schippers. De schuttersgilden en ambachtsgilden hadden elk een heilige als schutspatroon. Op hun naamdagen trokken bonte processies door de stad, een uiting van vrome devotie en feestvreugde tegelijk. De gilden hadden in de kerken hun eigen altaren. Rijke gelovigen deden voor hun zieleheil bijzondere schenkingen, zoals kostbare ramen of kerkzilver. Sommige families hielden er een huisaltaar op na dat ze door schilders lieten verfraaien. De kerk had een centrale plaats in ieders leven, van de wieg tot het graf.

De 'aanwinstenvitrine'
(rechtsboven)

Zaal 3 Katholieke stad

Tot 1578, toen Amsterdam de zijde van Willem van Oranje koos tegen de katholieke Spanjaarden en dus vóór de protestantse zaak, was Amsterdam een katholieke stad. Het dagelijkse leven was zichtbaar doordrenkt met het geloof. In de kerken stonden bontgekleurde heiligenbeelden en met bijbelverhalen beschilderde altaarstukken, bekeken door de kerkgangers als een stripverhaal. Ook thuis hadden de Amsterdammers soms wel zeer fraai versierde voorwerpen die gebruikt werden voor de privé devotie. De nadruk in deze zaal ligt dan ook op dit katholieke leven met onder meer een gereconstrueerd altaarstuk en een aantal passiescènes door anonieme meesters, deze laatste bruiklenen van het Rijksmuseum. Vanzelfsprekend is hier het verhaal van het Mirakel van Amsterdam opgenomen, een sacramentswonder dat in 1345 plaatsvond, waarna Amsterdam een bedevaartstad werd. In grote vitrines wordt het dagelijkse leven geïllustreerd met behulp van opgegraven voorwerpen die de ambachten en de gilden betreffen. Er is onder meer aandacht voor het schoenmakersambacht, de smederij, de leer-, laken-, wol- en ververij-industrie en de scheepsbouw. Extra aandacht krijgt de scheepsbouw door een gereconstrueerd roer van een kogge van origineel houtmateriaal, dat gevonden is in de put van de Warmoesstraat, die in zaal 2 is te zien.

Zaal 3a Aanwinsten

In de vitrine worden nieuwe aanwinsten getoond en in het zaaltje zullen kleine opstellingen zijn te zien naar aanleiding van actuele gebeurtenissen.

1550-1815 MACHTIGE STAD

Het verhaal over de geschiedenis van de stad gaat tot het jaar 1815 verder in de gebouwen die niet aan de Nieuwezijds Voorburgwal liggen. Hier is de inrichting van de zalen 4 en 12 verbeterd. Zaal 4 is bij uitstek een fleurige zaal geworden, wat ook past bij de tijdperiode, de 16de eeuw: in menig opzicht de voorbereider van de Gouden eeuw. Een aantal indrukwekkende schuttersstukken hangt er nu en de Aanbidding der herders door Pieter Aertsen, die waarschijnlijk en misschien door de maker zelf tijdens de Beeldenstorm uit de Oude Kerk is gered. Hoe inwoners van Amsterdam bijdragen aan het onderhoud van hulpbehoevenden is te zien op het schilderij, Loterij op 't Rusland door Gillis Coignet uit 1593. De loterij uit 1592 was een feestelijke gebeurtenis die gehouden werd ten behoeve van het Dolhuis, waar krankzinnigen waren opgenomen.

Zaal 12 behandelt de 18de eeuw. Hier zijn voorwerpen die door hun aard, zoals papier, niet geschikt zijn langdurig te worden getoond uit de opstelling gehaald. Want hoewel de ramen geen UV-straling doorlaten, het is er wel licht en licht tast papier aan. Er is nu bescheiden gebruik gemaakt van prenten, waar voldoende exemplaren van bestaan. Voorts zijn de onderwerpen zo aangepast dat de zaal een goede overstap vormt naar de periode 1815 - 1875.

1815-2000 MODERNE STAD

Zaal 14 De haven 1815-1875

Met het betreden van zaal 14 pakken we de draad van de grootscheepse museumvernieuwing weer op in een periode van vooruitgang. Want na de malaise uit de Franse Tijd is er vanaf 1815 sprake van economische bloei, waarbij de inkomsten uit Nederlands-Indië een belangrijke rol speelden. De gigantische maquette uit 1832 van het Oosterdok in het midden van de zaal is de onbetwiste blikvanger. Over deze maquette en de restauratie ervan gaat het hoofdstuk *Millimeterwerk aan het Oosterdoksluismodel*, p. 59. De Oosterdok- en Westerdoksluis waren nodig na de bedijking van de haven in de strijd tegen de verzanding. Het probleem van de verzanding bestond al eeuwen en werd voordien met baggermolens bestreden. De zaal behandelt ontwikkelingen op allerlei gebieden. Zo veranderde de infrastructuur langzamerhand, kwam in 1824 het Noord-Hollands Kanaal gereed en reed in 1839 de eerste trein van Amsterdam naar Haarlem. Grote aantallen arbeiders vonden na 1830 werk in een van de 60 suikerraffinaderijen en de Amsterdammers maakten kennis met gasverlichting. Amsterdam was een moderne stad aan het worden, maar veel inwoners werkten op ambachtelijke wijze aan luxe producten voor een kleine groep rijke Amsterdammers. Een vitrine in de zaal is ingericht met voorbeelden van deze luxe producten, zoals zilveren sierbestekken en 'robes' van dure zijde.

De luxe nijverheid

Net als in de voorgaande periode, gaf de luxe nijverheid in de eerste helft van de 19de eeuw aan vele handen werk. Duizenden ambachtslieden werkten voor een relatief kleine groep welgestelden. Handwerkers maakten naar de mode van de tijd, chique kleding en bijbehorende accessoires, snuisterijen, zilveren bestekken, modieus meubilair en andere kostbare gebruiksartikelen. Daarbij werden veelal Franse voorbeelden nagevolgd.

Het meeste werk was traditioneel, ambachtelijk handwerk. Daarin kwam door de mechanisatie na 1850 langzaam verandering. Een voorbeeld hiervan is de introductie van de naaimachine, een Amerikaanse uitvinding uit 1856.

Foto: Roos & Blom, Haarlem

Carel Joseph Fodor (1801–1860)

Met het geld dat hij in de kolenhandel verdiende, legde Carel Joseph Fodor een grote verzameling eigentijdse schilderijen, tekeningen en prenten aan uit de periode 1800–1860. Daarnaast verzamelde hij tekeningen van oude meesters.

De kunstenaars van wie Fodor werk aankocht, hebben vrijwel allemaal geëxposeerd op de jaarlijks gehouden Tentoonstelling van Levende Meesters. De collectie toont de algemene smaak van die periode: romantisch, historiserend en sterk op de 17de eeuw gericht. Via zijn lidmaatschap van besturen en genootschappen, heeft Fodor zich sterk gemaakt voor bescherming van het kunstbezit. Tal van kunstliefhebbers en kunstenaars kwamen zijn collectie bewonderen en hebben het gastenboek getekend. Fodor liet zijn verzameling na aan de stad Amsterdam.

Bovendien legateerde hij voldoende geld om in het huis aan de Keizersgracht een museum in te richten. Museum Fodor was het eerste Amsterdamse museum voor moderne kunst.

Zaal 15 Kabinet 19de eeuw

De luxe nijverheid uit zaal 14 was precies bedoeld voor de groep die in zaal 15 voor het voetlicht treedt. Carel Joseph Fodor, Abraham Willet, Adriaan van der Hoop, Sophia Adriana Lopez Suasso-de Bruijn en Christiaan Pieter van Eeghen waren allen zeer welgestelde Amsterdammers en verwoede verzamelaars van kunst en/of kunstnijverheid. Ze hadden meer gemeen: hun verzamelingen werden nagelaten aan de stad en vormen tezamen een aanzienlijk deel van onze museumcollectie. Soms bestond zo'n legaat tevens uit geld of onroerend goed met daarbij de wens om de volledige erfenis een museale bestemming te geven. Zo kon bijvoorbeeld met het legaat Suasso in 1895 het Stedelijk Museum worden opgericht en opende in 1896 Museum Willet-Holthuysen zijn deuren.

In een 19de-eeuwse sfeer maakt de bezoeker stuk voor stuk kennis met deze vooraanstaande burgers en hun verzamelingen. Als in een kunstkamer uit hun tijd zijn de schilderijen in rijen boven elkaar gehangen. Smaakvolle ensembles zijn bijeengezet, zoals de verzamelaars dat zelf ook deden. 19de-eeuwse, maar ook 17de-eeuwse schilderkunst vallen te bewonderen, tekenkunst, beeldhouwkunst, porselein, sieraden en een fractie van bijeengebrachte bibliotheken.

Zaal 16 Introductie

Dezelfde introductietekst over de periode 1815 - 2000 als in zaal 13 valt hier te lezen, bedoeld voor bezoekers die een andere route dan de chronologische hebben gekozen.

De jonge (en natuurlijk ook andere) bezoekers kunnen in zaal 16 een paard uit de gracht redden. Want in deze ruimte staat de vitrine met het originele schaalmodel van de 'takel van Sinck', waarmee de bezoeker zelf kan experimenteren. Omstreeks 1880 ging veel vervoer in Amsterdam per paardenkar; de stad telde toen zo'n 4000 paarden. Wanneer een paard ongelukkigerwijs te water was geraakt, werd paardenkoper J.C. Sinck erbij geroepen. Hij had een takeltoestel ontwikkeld om de zware dieren uit het water en op de hoge kades te hijsen.

Zaal 17 De groei van Amsterdam

Aan de hand van een aantal uitbreidingsplannen voor de stad wordt de groei van Amsterdam in de periode 1815 tot in de 21ste eeuw behandeld. Het nooit uitgevoerde Plan Van Niftrik uit 1867 is onder meer te zien en het AUP, het Algemeen Uitbreidingsplan dat vanaf 1935 wèl is uitgevoerd en wereldberoemd is geworden. De westelijke tuinsteden zijn voortgekomen uit dit plan. In deze zaal staat een fiets met een rieten mand voorop. Het is een bestelfiets, waarmee bakkers- en slagersjongens de bestelde waren bij de klanten brachten. De bezoeker kan op deze stevige (!) fiets gaan zitten, al trappend start een film en ontrolt zich het Amsterdam van de jaren '20, de Stadhouderskade, het Leidsche Bosje. Even bellen, het beeld verandert en men fietst hetzelfde traject in 1999.

Het Plan Kalff, 1876

Het uitbreidingsplan van Kalff werd aan het eind van de 19de eeuw uitgevoerd. Kalffs nieuwe wijken liggen als een gordel om de oude stad heen en omsluiten het in 1877 voltooide Vondelpark. Het plan was saai, maar haalbaar omdat het de bestaande agrarische verkaveling van de grond als uitgangspunt nam. Er hoefde daarom nauwelijks grond te worden onteigend. De lange smalle straten in de Pijp, de Dapper- en Staatsliedenbuurt zijn hiervan het gevolg.

Fietsen door het oude en het hedendaagse Amsterdam

Zaal 18 Bevolking

Een wand met grote foto's van fietsende Amsterdammers, van een 19de-eeuwse heer met bolhoed tot een jongen op een blinkende mountainbike, introduceert het thema 'bevolking'. Het thema is uitgewerkt aan de hand van persoonlijke verhalen van Amsterdammers. Amsterdammers die wegtrokken en weer terugkwamen, buitenlanders die immigrerden en Amsterdammer werden, Amsterdammers die altijd in de stad bleven. De redenen waarom Amsterdam gekozen wordt als woonplaats zijn net zo verschillend als de herkomst van de inwoners. Een grote ronde vitrine is opgedeeld in kleinere vitrines, elk met een eigen inwoner, diens verhaal en voorwerpen. Het verhaal van de schrijfster Neel Doff is het vroegste in de tijd. Zij kwam met haar moeder en zusjes per trekschuit in 1864 in Amsterdam aan. De laatste in de kring is de familie Agenent, die na jaren in Almere te hebben gewoond teruggekeerd is in Amsterdam. In de vitrine prijkt een tuinkabouter, waarvoor op het Amsterdamse bovenhuis geen tuin meer is.

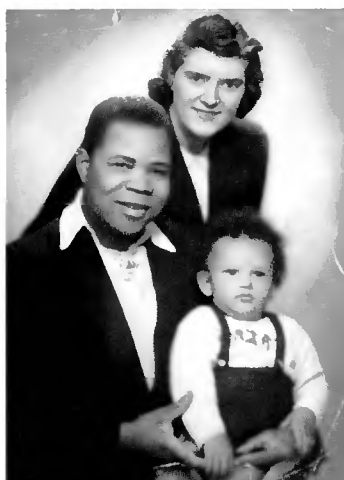
Rahma El Mouden (geb. 1959)
Rahma El Mouden was zestien jaar toen ze in 1975 vanuit Marokko naar Nederland kwam. Haar man werkte sinds 1973 als gastarbeider in Amsterdam bij de autofabriek Ford. Tussen 1975 en 1985 lieten veel mannen hun vrouwen in het kader van de gezinshereniging naar Nederland komen. Rahma zat in het begin hele dagen eenzaam thuis. Om haar isolement te doorbreken en wat bij te verdienen, begon ze met schoonmaakwerk. Daarnaast nam ze Nederlandse les. Twintig jaar lang werkte ze in de schoonmaak, de laatste jaren als assistent-manager. Sinds twee jaar heeft El Mouden haar eigen bedrijf, Multicultureel Amsterdams Schoonmaakbedrijf (MAS). Als ondernemer maakt ze handig gebruik van de ervaring die ze zelf opdeed als allochtone vrouw op de werkvloer.

Arthur Parisius (1912-1963)

Jazzmuzikant Arthur Parisius, alias Kid Dynamite, trouwde in 1943 met de Amsterdamse Bep Overweg. Het stel vestigde zich in een bovenwoning in de Taksteeg, vlakbij het Rokin. In 1928 was Arthur als verstekeling per schip vanuit Suriname naar Nederland vertrokken op zoek naar werk. Al snel kwam hij in het amusement terecht. Jazzmuziek was in opkomst en vooral Amerikaanse negerbands waren populair. Hun donkere huidskleur verleende Surinaamse muzikanten een zekere authenticiteit bij hun optreden. Zij maakten met Amerikaans klinkende artiestennamen furore in heel Nederland.

Kid Dynamite ontwikkelde zich tot een begenadigd jazzmuzikant. Hij speelde in beroemde Amsterdamse clubs als Casablanca en Sheherazade. Ook was hij veel op tournee in binnen- en buitenland. Op latere leeftijd verwerkte Parisius steeds meer Surinaamse invloeden in zijn muziek.

Zaal 19 Wonen

Het thema 'wonen' wordt gevisualiseerd door middel van vijf maquettes van Amsterdamse woningen, waar de bezoeker van boven af in kijkt. Vijf typerende woningtypen zijn zorgvuldig nagebouwd en ingericht met meubilair uit de tijd van ontstaan.

De eerste maquette is van een halve woning uit omstreeks 1900, er is een woning uit het Plan van Gool in Amsterdam-Noord van omstreeks 1970 en bijvoorbeeld een woning uit de jaren '80 van het Pentagon in de Nieuwmarktbuurt. Door middel van een computervisualisatie is een wijk in aanbouw te zien: Park de Meer op het voormalige Ajaxterrein in de Watergraafsmeer.

Omdat de maquettes naast elkaar zijn geplaatst en daardoor het presentatieoppervlak zo klein mogelijk is gehouden, zijn direct de veranderingen in de wooncultuur duidelijk: naarmate de tijd vordert worden de woningen groter, hebben andere inrichtingen en zijn er steeds meer voorzieningen.

Halve woning

Veel van de woningen die vanaf 1860 in de Pijp, Oosterpark- en Kinkerbuurt gebouwd werden, waren van slechte kwaliteit. De weekhuur was twee á drie gulden. Veel mensen verdienden maar een gulden per dag, dus konden ze slechts een 'halve woning' huren. Deze was twintig tot dertig m², bevatte een keuken, woonkamer en een slaapkamer met twee bedsteden. Tussen 'voor' en 'achter' stond een dun houten wandje. Op de gang waren één of twee plees. Op één trap woonden zo zes gezinnen. De inrichting van de woningen was sober. Men had een tafel met gaslamp erboven, zoveel stoelen als er gezinsleden waren en een paar planken voor kleding. Er werd gekookt op een petroleumstel.

De Amsterdamse School

In de jaren 1920-1923 bouwde de socialistische woningbouwvereniging De Dageraad ruim 350 woningen in en rond de P.L. Takstraat, naar ontwerp van Piet Kramer en Michiel de Klerk. De imposante gevelwanden waren typerend voor de architectuur van de Amsterdamse School. De woningen waren tamelijk klein en, door hun kleine hooggeplaatste ramen, nogal donker. De weekhuur van ongeveer zeven gulden was te hoog voor laaggeschoolde arbeiders. In de 'paleizen voor arbeiders' zoals het complex wel genoemd werd, kwamen dan ook vooral hooggeschoolde arbeiders, ambtenaren en onderwijzers te wonen. De woningen hadden, heel modern, een wc met doorspoelsysteem.

Keuken uit de wijk Landlust, 1937
Naar ontwerp van Jetze Willem
Janzen (1892-1957)
Bruikleen Gemeentemuseum Den
Haag

De wijk Landlust in Bos en Lommer, die in 1937 gereed kwam, was het eerste experiment in Amsterdam met zogenaamde strokenbouw: (half)open bouwblokken met gemeenschappelijke tuinen ertussen. Dat was erg modern. De balkons met daaraan de opgehangen was, waren van de openbare weg zichtbaar en zorgden voor opschudding. De architecten van de Nieuwe Zakelijkheid brachten in Landlust hun ideeën over woningindeling en het belang van licht en lucht in de woning in de praktijk. De 'rationele' keuken was ontworpen op advies van Jetze Willem Janzen. Hij verwerkte onderzoek naar de werkzaamheden van huisvrouwen. Haar werkplek moest efficiënt ingericht zijn met een goede lichtinval, minimale looplijnen en gemakkelijk onderhoud. Ook nieuw waren de douche en centrale warmwaterinstallatie, het gebruik van staal en de platte daken.

In de zaal staan voorts twee keukens, ingericht alsof er zo gekookt kan worden: een reconstructie van een keuken uit de Jordaan in de jaren 1910, met de plee naast het aanrecht, een grote tegenstelling met de originele, ruime keuken uit de wijk Landlust uit circa 1938. Tevens is er aandacht voor de hygiëne, het badhuis, de woningbouwverenigingen en tenslotte kan de bezoeker aanbellen bij een originele bellenbord van een flat in de Bijlmermeer en kijken en luisteren naar twaalf bewoners van Zuid-Oost.

Zaal 20 Amsterdam 1875-1940

In de zaal over de periode 1875 - 1940 staan kunst en cultuur in brede zin centraal, uitgediept in een aantal zeer gevarieerde onderwerpen.

Eind 19de eeuw was Amsterdam een belangrijk centrum voor kunstenaars, want het werkklimaat was er goed. Er ontstond een wisselwerking: de stad zelf en zijn inwoners dienden als inspiratiebron en werden menigmaal als onderwerp gekozen. Georg Breitner was een fervent Amsterdam-schilder. Hij beeldde onder andere *De Dam* af op een druilerige dag met de wachtende paardentrams en koetsen en ook het *Rokin* in de schemer, met een van de eerste fietsen. Vincent van Gogh hield het in totaal bij twee Amsterdamse stadsgezichten: de *De Ruyterkade* en het *Singel*. Isaac Israëls schilderde een ontmoeting van *Twee dienstmeisjes op een Amsterdamse gracht*, van Willem Witsen hangt er het *Oude Beurspoortje* en van Jan Sluijters twee Amsterdamse molens uit 1908.

Met het Concertgebouw wordt een belangrijk facet van de Amsterdamse muziekcultuur behandeld. Een deel is gewijd aan Willem Mengelberg, de dirigent die met het Concertgebouworkest grote roem vergaarde, maar die na de Tweede Wereldoorlog uitgesloten werd van het Nederlandse muziekleven.

Strijdbare kunst is het onderwerp in een ander gedeelte van de zaal. Hier wordt werk van onder meer Frits Sieger getoond, waaraan een socialistische kunstopvatting ten grondslag ligt. Strijdbaar was ook de Amsterdamse afdeling van het VvVvV: de Vereniging voor Verbetering van Vrouwenkleding, een exponent van de Reformbeweging die tegen het dragen van het gebruikelijke corset en andere ongezonde en ongemakkelijke mode-uitingen was. De vitrine is ingericht met voorbeelden van Reformkleding: een japon, ondergoed, kraagjes, patronen en modellendozen met door de vereniging goedgekeurde modellen. Even om de hoek van de vitrine kan de bezoeker zelf in de slag met het modebeeld uit de jaren '30: los een puzzel op en er wacht een leuke beloning.

Als laatste in deze zaal is de sport aan de beurt. Aan de hand van onder meer foto's, sportkleding, zoals een zelfgemaakt meisjeszwempak uit 1916, en prijzen wordt een indruk gegeven van het sportieve leven in de stad in de jaren '20 en '30.

Reformkleding

Omstreeks 1900 baarden de dames van de Vereniging voor Verbetering van Vrouwenkleding (VvVvV) veel opzien. Ze vertoonden zich in openbare gelegenheden, gekleed in wijdvallende reformjurken zonder een corset eronder. De VvVvV was opgekomen in het kielzog van de vrouwenbeweging, die kiesrecht en betaalde banen voor vrouwen eiste.

Tegenstanders maakten de dames van de VvVvV nogal eens uit voor hobbezakken. Maar ze kregen ook medestanders, bijvoorbeeld onder artsen, die de ingesnoerde tailles om gezondheidsredenen afwezen. Ook de kunstenaars van de Nieuwe Tijd, die het interieur wilden ontdoen van het stof van de 19de eeuw, waren de VvVvV welgezind. De Amsterdamse afdeling van de VvVvV was radicaler dan de rest van Nederland. Zij reserveerden 'dubbeltjesplaatsen' voor dienstbodes op de propaganda-avonden van de VvVvV. Maar de dienstbode in reformdracht bleef een hoge uitzondering.

Strijdbare kunst

Een aantal Nederlandse beeldend kunstenaars werd door de Russische Revolutie van 1917 en het socialisme in het algemeen geïnspireerd. Zij stelden hun kunst in dienst van de arbeidersbeweging. De sociaal bewogen kunstenaars verbeeldden stoere arbeiders met petten, gebalde vuisten en rode vlaggen. De onderwerpen waren soms gerelateerd aan de politieke actualiteit, zoals de economische crisis van de jaren '30 en het Jordaanoproer van 1934. De socialistische kunstenaars vonden dat kunst voor het hele volk moest zijn en niet alleen voor de elite. Toegepaste kunst, zoals grafische vormgeving, wandschilderingen en glas-in-lood ramen, zou de arbeider bewust maken van schoonheid. Ook in het Amsterdamse straatbeeld was, en is deels nog altijd, de socialistische kunst zichtbaar. Beeldhouwwerk en decoraties sierden de in de jaren '20 en '30 gebouwde woningen, openbare gebouwen, bruggen en het straatmeubilair.

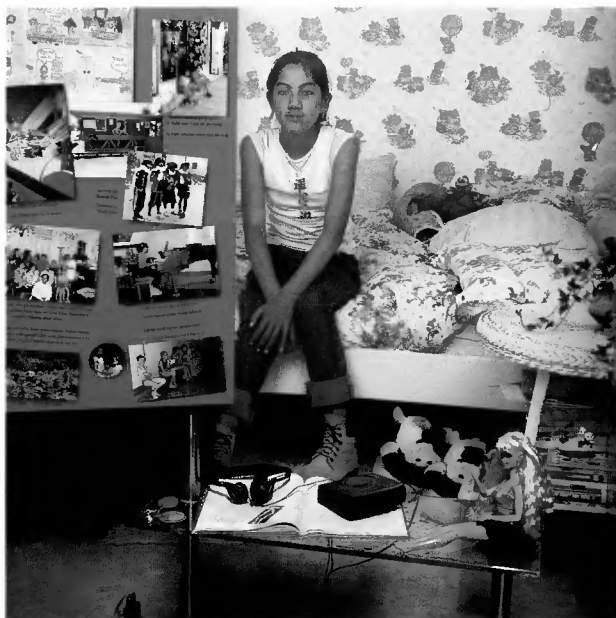
Zaal 21 Stadskinderen

Gezinsgrootte, religie, sterfte, wezen, gezondheidszorg, kinderarbeid, school, al deze onderwerpen passeren de revue naar aanleiding van de persoonlijke verhalen van de veertien kinderen die in deze zaal aan bod komen. Ieder kind heeft zijn eigen vitrine met zijn eigen spulletjes. Omdat de opbouw chronologisch is kunnen als het ware in één oogopslag vergelijkingen door de tijd worden gemaakt. Over het jongetje Cornelis Spillenaar dat in 1869 stierf, is weinig informatie, zijn verhaal is samengesteld uit schriftelijke bronnen. Schoorvoetend verschijnen de eerste foto's in de vitrines, portretfoto's, schoolfoto's, dan familiekiekjes en zelfgemaakte films. Maar ook andere zaken lenen zich uitstekend voor het maken van vergelijkingen, zoals het verschil tussen de kleuterschool in de jaren '60, waar Michael Kamsteeg op zat en de anti-autoritaire crèche in de jaren '80 van Anouk Damoiseaux. Voor Juultje Ketellapper (1928 - 1943) was haar poëziealbum waar haar vriendinnen, onder wie Anne Frank, in hebben geschreven, een kostbaar bezit. Yasmine Kho, het jongste kind in de tijd, kijkt haar eigen televisie en faxt met haar vriendin op Curaçao. Over de klas van Yasmine in 1999, groep 8 van de basisschool de Punt in Osdorp, is een interactief programma gemaakt waar de bezoeker in de stamboom van elk kind de afkomst kan opzoeken. De meeste ouders en grootouders komen van buiten Amsterdam en vaak van ver buiten Nederland.

Wereldkind

De kinderen van groep acht van basisschool de Punt in Osdorp vertellen bij aardrijkskunde vaak uit eigen ervaring. Yasmine Kho is op familiebezoek geweest in Marokko, het geboorteland van haar vader. Over Indonesië heeft ze veel gehoord van haar opa en oma van moederskant die in 1962 met het gezin in Nederland zijn komen wonen. Indonesië was hun land van herkomst. Haar beste vriendin Bibi is verhuisd naar Curaçao. Daar faxt ze regelmatig mee. Yasmine heeft een druk leven: ze zit op tennissen, aerobics en pianoles. Na school skeelert ze in de buurt of gaat ze shoppen met vriendinnen. Haar kamer is haar eigen domein. Daar tekent ze of kijkt op haar tv naar TMF of The Box, of luistert naar een cd. Ze houdt het meest van R&B.

Een kindje van Jezus

Bij het gezin Van Thienen in de Meeuwenlaan hadden ze twee zoons en vier dochters. In de straat woonden ook gezinnen met twaalf of zelfs veertien kinderen. Er was één auto in de straat, een Daf. De zusjes van Thienen gingen naar de St. Augustinusschool. Op hun zesde jaar deden ze hun eerste Heilige Communie. De pastoor had uitgelegd dat je dan een kindje van Jezus werd. Je ziel moest rein zijn, daarom werd er eerst gebiecht. Tijdens de biecht zei je eerlijk of je had gelogen, geplaagd of gesnoept. Na de feestelijke mis, in een door moeder zelfgemaakte communiejurk, kwamen burens en familieleden met cadeaus: een kruisbeeld, wijwaterbakje of rozenkrans. Na hun eerste Heilige Communie hoorden katholieke kinderen er echt bij.

Een Chinese sabbatsjongen

De vader van Gally Wu was omstreeks 1918 uit China naar Nederland gekomen. Hij trouwde met een Amsterdams meisje en in 1920 werd Gally geboren. In 1927, toen de scheepvaart achteruit ging, veranderde Wu zijn pension voor zeelieden in een restaurant. Het gezin Wu woonde op de Oude Schans. De meeste van Gally's klasgenoten waren joods, evenals de benedenburen. Gally was hun sabbatsjongen: elke vrijdagavond als de sabbat inging, deed hij hun licht aan en porde de kachel op. Toen hij twaalf was verhuisde de familie Wu naar de Binnenbantammerstraat, vlak bij het restaurant. Naast Gally en zijn zusje Wellin woonden er nog vier Chinese kinderen in de straat. Gally sprak Nederlands met hen, dat was ook de taal die thuis gesproken werd.

Zaal 22 Amsterdam 1940-1945

Ook het leven in Amsterdam tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt voor een deel aan de hand van ervaringen van individuen en voorwerpen die daarbij aansluiten belicht.

Wie geïnteresseerd is in een opmerkelijk maar wrang tijddocument kan naar de film *Schuilplaats Alcazar* kijken, tijdens de oorlog gemaakt en gespeeld door joodse onderduikers. Vanuit een ruimte over het illegale blad *Trouw* leidt de trap naar een verscholen hoekje op de zolder met stoel, tafel en radio. Hier kan de bezoeker zelf een zender zoeken en bijvoorbeeld luisteren naar Radio Oranje met een gloedvolle toespraak van koningin Wilhelmina of naar Adolf Hitler op een van de andere zenders.

Fritz Behrendt (geb. 1925)

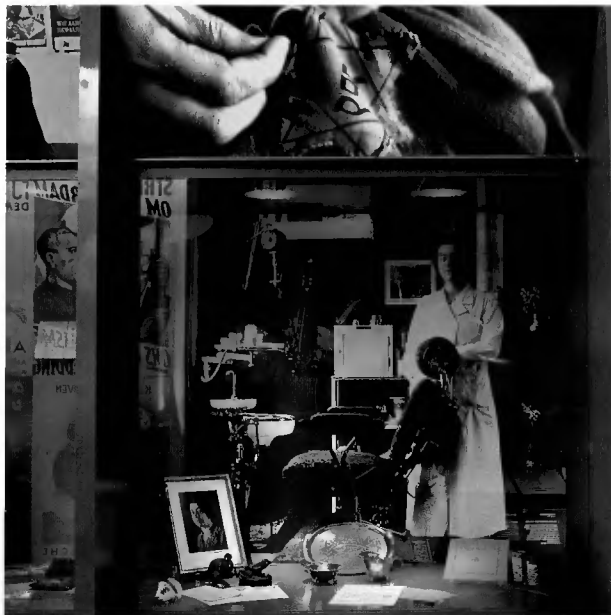
Fritz zat op de kunstnijverheidsschool in de Gabriël Metsstraat. Zijn grootste talent was tekenen. Hij was in 1937 met zijn ouders uit Duitsland naar Amsterdam gevlucht, waardoor het gezin stateloos was geworden. Toch kreeg hij in 1943 een oproep voor de Wehrmachtkeuring. Hij werd goedgekeurd, maar hij hoefde voorlopig niet in dienst. Wel kreeg hij een officieel Wehrmacht-*ausweis*. In februari 1945 werd hij samen met zijn broer gearresteerd omdat zij zich op de Duitse Marinewerf aan de Handelskade hadden opgehouden. Dat was verboden terrein. Fritz werd opgesloten in het Huis van Bewaring aan de Weteringschans, waar ook verzetsmensen en gedeserteerde Duitse soldaten gevangen zaten. In april 1945 werd hij vrijgelaten.

Hesselina Sara de Beer-van Essen (1892-1943)

Tandarts Line de Beer uit de Lairessestraat stond er sinds de zomer van 1940 alleen voor. Haar man, met wie ze samen de praktijk hield, was overleden. Vanaf mei 1941 mocht ze geen niet-joodse patiënten of personeel meer hebben. In de zomer van 1942 begon de deportatie van de joden. In februari 1943 dook Line de Beer onder, op aandrang van vrienden en kennissen. Een deel van haar dierbare verzameling dierenbeeldjes had ze toen reeds ondergebracht bij haar vroegere assistente Jo de Bos-Ebing. Verschillende malen vond Lines broer bij de familie De Bos een tijdelijk onderduikadres.

Hij overleefde de oorlog. Line de Beer werd opgepakt en op 21 mei 1943 vermoord bij Sobibor.

Zaal 23 Amsterdam 1945-2000

(boven)
Fong Leng en Mathilde Willink

(onder)
De witkar

De Dam en het Nationale Monument zijn de eerste onderwerpen die de bezoeker in zaal 23 tegenkomt. Enkele voorstudies door John Rädicker voor het beeldhouwwerk aan het monument worden getoond en de Dam is middelpunt van een filmprogramma: de bezoeker kan zelf kiezen uit gebeurtenissen die de laatste 100 jaar op de Dam hebben plaatsgevonden. Vijf schermen laten bijvoorbeeld de net ingehuldigde koningin Beatrix zien op het balkon van het paleis, de nationale 4-mei herdenking, de rellen rond de Damslapers of de poppenkast op de Dam.

In een interieurtje uit de jaren '50 is het mogelijk op adem te komen en rustig een tijdschrift uit die periode door te bladeren. De radio kan er bij worden aangezet en geluisterd naar authentieke radiofragmenten met een hoog Amsterdam gehalte.

Bekende koppen staren de bezoeker aan vanuit de vitrine waarin de poppen van het poppentheater De Lachende Spinnepop zijn opgesteld. Van 1947 tot 1952 dreef dit theater op milde wijze de spot met politieke kopstukken en gebeurtenissen.

In woonoord Atatürk aan de haven in Amsterdam-Noord kwamen de Turkse gastarbeiders te wonen, die tussen 1964 en 1975 door de scheepsbouw- en reparatiebedrijven NDSM en ADM naar Amsterdam werden gehaald. De presentatie gaat in op het sociale leven in het woonoord, dat in de volksmond 'Turkendorp' werd genoemd. Woonoord Atatürk is de bakermat van de Turkse gemeenschap in Amsterdam geweest.

Tegenover Woonoord Atatürk staat in de zaal een witkar uit 1970, geesteskind van provo Ruud Schimmelpenninck. Het is niet zomaar een witkar, door zijn geschiedenis verheven tot museumobject. Deze witkar heeft een toegevoegde waarde. De bezoeker kan er in plaatsnemen en door te schakelen wordt over de hele voorruit een authentieke film geprojecteerd: een promotiefilm over het witkarsysteem, een film over Provo of de afgrijpselijke 'Vergrijzer', de geest van de moderne stedenplanner. Het mooiste komt nog: de schakeling op 'rit' zetten, gas geven, goed sturen en zo zoekt de witkar, weliswaar vitruueel, weer door de Amsterdamse binnenstad.

De Dam

De Dam is het bekendste plein van Nederland. Het is niet alleen het centrum van de hoofdstad, maar het is ook een nationaal plein. De Dam ligt op een steenworp afstand van het Centraal Station. Daardoor werd het plein rond 1900 uitstekend bereikbaar en een gewilde vestigingsplaats voor banken en warenhuizen. Het nationale karakter van het plein werd na 1945 versterkt door de bouw van een Nationaal Monument voor de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, recht tegenover het Koninklijk Paleis. Vanaf de jaren '50 werd de Dam meer en meer het decor van maatschappelijk protest en demonstraties.

CAFÉ 'T MANDJE EN DE AMSTERDAM BIOSCOOP

Op dezelfde verdieping staat een nabouw van een deel van het (nu gesloten) legendarische Café 't Mandje aan de Zeedijk, waar vanaf 1927 Bet van Beeren de scepter zwaaide en homoseksuele mannen en vrouwen zichzelf konden zijn. Na de dood van Bet nam haar zuster Greet het café over. In ons Café 't Mandje is geen hassebasie te krijgen, wel kan de bezoeker kijken naar een interview met Greet, die vertelt over Bet, het café en zijn bezoekers.

Achter het café ligt de filmzaal, die omgedoopt is in 'Amsterdam Bioscoop'. Dagelijks wordt er een wisselend programma getoond van fragmenten uit documentaires over Amsterdam en bioscoopfilms waarin Amsterdam een rol speelt.

Greet van Beeren en
Café 't Mandje

MUSEUMWINKEL/MUSEUMSHOP

Eenmaal weer op de begane grond gekomen, is het de moeite waard een bezoek aan de vernieuwde museumwinkel te brengen. Licht, ruim en overzichtelijk is de winkel nu, die met zijn professioneel ingerichte etalages in de vensters aan de Nieuwezijds Voorburgwal ook uitstraalt naar buiten.

Er is een nieuwe lijn uitgezet om de aantrekkelijkheid van de winkel te bevorderen en het Amsterdamse accent te versterken. Het assortiment is uitgebreid, met bijvoorbeeld groepen producten die als decoratie een herkenbaar voorwerp uit de opstelling hebben. Er zijn dienbladen met de afbeelding van de vogelvluchtkaart van Amsterdam door Cornelis Anthonisz. uit circa 1540 te koop of muismatjes met het hoofd van de reus Goliath als decoratie. Ook in de winkel krijgen kinderen speciale aandacht met op hen afgestemde producten. In het assortiment zijn voorts voorwerpen van moderne Amsterdamse ontwerpers opgenomen, zoals tassen, portemonnees en een replica van een oud geldbuideltje uit de collectie door leerontwerpster Hester van Eeghen en vazen van Menno Jonker. De producten worden aangeboden in open stellingen, waar de bezoeker omheen kan cirkelen.

Het boekenassortiment met veel literatuur over Amsterdam, is eveneens vernieuwd en zodanig opgesteld en in rubrieken verdeeld, dat de bezoeker snel zijn weg weet te vinden. Voor de jeugdliteratuur is een aparte rubriek ingeruimd. Naast bijvoorbeeld historische romans zijn daar tevens de CKV-programma's te vinden.

Al met al nodigt de museumwinkel uit tot 'shoppen' en... tot kopen! Vanaf de openingsdag is de omzet op spectaculaire wijze gestegen.

DE COLLECTIE AAN 'DE NIEUWE ZIJDE'

Schiphol, 1949
Paul Huf (geb. 1924)

Nadat besloten was de recente geschiedenis van Amsterdam te tonen en de 19de-eeuwse geschiedenis opnieuw in te richten, werd de essentiële vraag in de daaropvolgende fase: hoe? Want het zwaartepunt in de museumpresentatie lag nu eenmaal bij de 17de-eeuwse en 18de-eeuwse voorwerpen.

Eerst is toen de eigen collectie volledig ondersteboven gehaald en elk stuk bekeken, beschreven en gewaardeerd. Een zeer arbeidsintensieve operatie, die bijzonder geslaagd was. Het leverde niet alleen een inzicht in, en een beschrijving van die duizenden objecten op, er kwamen ook objecten tevoorschijn waarvan het bestaan niet bekend was. Té goed opgeborgen of al zo lang die plek in het depot bezet, dat niemand meer zag wát er eigenlijk stond. Zo is bijvoorbeeld het onttakelde model van het Oosterdok aan de vergetelheid onttrokken. Kortom, na herwaardering van de collectie, bleken er aardig wat bruikbare 19de-eeuwse objecten te zijn, zoals een mooie textielverzameling, maar aanvulling van de collectie was wel geboden.

Voorwerpen uit de 20ste eeuw waren in veel mindere mate aanwezig en in die leemte is de afgelopen jaren op verschillende manieren voorzien.

Vanzelfsprekend zijn er aankopen gedaan, schilderijen, creaties van couturier Max Heijmans, mooie foto's van Paul Huf en Ed van der Elsken, die net als de 17de-eeuwse schilderijen uit onze collectie 'kunst' zijn, maar ook een verhaal vertellen en die dus als waardvolle illustratie in de presentatie hangen. Een werk als *Double date, love and extacy* door Micha Klein illustreert op zaal het onderwerp over het drugsbeleid. Schenkingen, veel van Amsterdamse instellingen, vormden goede aanvullingen op de collectie. In 1999 kreeg het museum bijvoorbeeld een omvangrijke schenking van (voorheen) het Emma Kinderziekenhuis, waaronder kinderserviesjes en kinderbestek, oogbadjes en een beddenkruik.

Hiaten in de collectie zijn vervolgens gedicht met bruiklenen van musea en van particulieren. In de afgelopen jaren zijn tussen de Amsterdamse musea afspraken gemaakt over de uitwisseling van kunstwerken. Een flink aantal kunstwerken, door onder meer Georg Breitner, Cornelis Springer, Gerard Staller, werd in bruikleen uit het Stedelijk Museum verkregen, er kwamen Breitners en passietaferelen uit het Rijksmuseum, een Van Gogh uit het Van Goghmuseum en één uit particulier bezit. Het Van Goghmuseum bijvoorbeeld, kreeg van ons museum werken van 'oriëntalist', onderdeel van de verzameling Fodor.

Nieuw fenomeen is het 'biografisch verzamelen', dat in de laatste twee jaar een gezicht heeft gekregen. Gekozen is om aan de hand van persoonlijke verhalen van bekende en onbekende Amsterdammers een tijdsbeeld te geven. Zo'n verhaal heeft als illustratie persoonsgebonden voorwerpen nodig: foto's, een schoolschrift, een pop, een driewielertje, een gewonnen medaille. Voorwerpen die hun waarde ontleen aan het verhaal. Vele van dergelijke bruiklenen zijn als museumobject ingeschreven en bij het verhaal van hun eigenaars in de vitrines geplaatst. Nieuw in de collectie zijn ook de films, geleend uit andere collecties, zoals dat van het Gemeentearchief. De films geven informatie, maar zijn eigenlijk tevens kunstwerk. Dat geldt eveneens voor de digitale 'groeikaart' en een object als de witkar, nu met zijn ingebouwde films wel een heel bijzonder voorwerp geworden en als zodanig een inventarisnummer waard.

MILLIMETERWERK AAN HET OOSTERDOKSSLUISMODEL

Kijk, het aardige van zo'n grootscheepse vernieuwing is, dat je de kans krijgt om alles aan te pakken, zoals de restauratie van de maquette Oosterdok dat anders beslist geen prioriteit had gekregen, zei een van de conservatoren tijdens de voorbereidingen voor dit jaarverslag. De maquette had jarenlang onopgemerkt in een depot gestaan. In verwaarloosde staat, mede reden waarom blijkbaar niemand er enige aandacht aan had geschonken, want aan de omvang van het model lag het niet: zo'n drie bij anderhalve meter en bijna een halve meter hoog. Besloten werd de unieke vondst uit eigen depot in de nieuwe presentatie op te stellen, wat betekende dat de restauratoren aan de slag moesten; het model was vuil en er misten vele kleine onderdelen of onderdelen waren kapot. In eerste instantie is alles schoongemaakt, wat de restauratoren de gelegenheid gaf vertrouwd te raken met het materiaal en kennis op te doen van alle onderdelen waaruit een schut- en keersluis bestaat. Zij kregen de beschikking over de bouwtekeningen van het echte Oosterdok en konden concluderen dat het model tot in de finesses lijkt. Met behulp van de deskundigheid van een collega-uurwerkmaker uit Den Haag en na bestudering van andere modellen en literatuur over water- en bouwkunde, zijn de verschillende onderdeeljes benoemd en gerestaureerd of bijgemaakt. Het model bestaat uit vele soorten hout, zoals peren, buxus, mahonie, eiken, beuken en esdoorn en uit onderdelen van messing, ijzer en zilver. Hoewel het totale model een behoorlijke afmeting heeft, zijn de keuspotten, harmutsen, zwalpen, boutjes, moertjes en schroefjes zó klein, dat wat het metaal betrof horlogemakerstechnieken en -gereedschap moesten worden gebruikt. Moertjes van nog geen millimeter zijn nagemaakt met schroefdraad dat nauwelijks waar te nemen is. Alle details die in een echte sluis thuishoren, zijn ook in de maquette verwerkt. Zelfs aan onderdelen die aan het oog onttrokken worden is de grootste aandacht besteed, bijvoorbeeld het beslag bovenaan de sluisdeuren. En wie ziet nu dat de pot waar de sluisdeur in draait aan één zijde rond is, maar aan de andere kant vierhoekig?

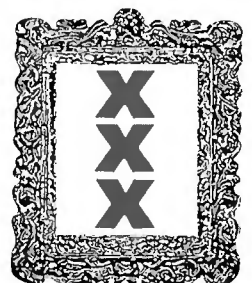
De fantastische detaillering van de maquette is zo groot omdat het hier waarschijnlijk gaat om een zogenaamd 'status quo' model, dat tijdens of vlak na de bouw van de echte sluis is vervaardigd om onder meer een beroep op te kunnen doen in geval van reparaties aan de sluis. Na driekwart jaar millimeterwerk kon het Oosterdokssluismodel volledig hersteld, blinkend van het poetsen en van nieuwigheid, zijn opvallende plaats in zaal 14 innemen.

Nieuw:
AMSTERDAMS
historisch
MUSEUM

**JE WEET NIET
WAT JE ZIET!**

AMSTERDAMS
Historisch Museum

Ingang: Kalverstraat 92 en Nieuwezijds Voorburgwal 357

RECLAMECAMPAGNE: JE WEET NIET WAT JE ZIET!

Vanwege de verbouwing en herinrichting kreeg ook de afdeling Public Relations meer budget om betaalde campagne te kunnen voeren, dus uitgebreider dan gebruikelijk, voor en na de opening van het museum. In ongeveer een jaar is de campagne voorbereid. Een eerste stap was in zee te gaan met een media-adviesbureau, Media Exposure, om te laten onderzoeken welke media, wanneer, hoe vaak en hoe, voor welke doelgroepen het meest geschikt zijn en hoe het beschikbare budget zo goed en efficiënt mogelijk in te zetten.

Al snel werd duidelijk dat de campagne niet alleen over de nieuw in te richten zalen moest gaan, maar dat het museum als geheel opnieuw gepresenteerd moest worden. Zo'n betaalde campagne geeft de gelegenheid meer publiek dan ooit te bereiken.

Om een concept te ontwikkelen en uit te werken is samengewerkt met reclamebureau Locomotive. Beide bureaus waren overigens enthousiast over het product en oprecht verrast over wat het museum te bieden heeft, wat tot uiting komt in een slogan uit de campagne 'Je weet niet wat je ziet!', mede ingegeven door uitspraken van bezoekers in de publieksonderzoeken van Motivaction.

Wat de betaalde campagne betreft is gekozen voor een pakket met een aantal paginagrote advertenties, waarin veel beeldmateriaal is verwerkt, in het Stadsblad (2x) en in Het Parool (5x in PS), vóór de opening, met de aankondiging van de open dag op 12 december, en nog een aantal keren na de opening. In dit pakket zaten eveneens 50 maal twee verschillende reclamespotjes op AT5 en ingezonden mededelingen in Parool en Stadsblad. Ook hingen voor, en enkele periodes na de opening grote affiches in de muppies, was er een nieuwe museumfolder gedrukt en was de uitnodigingskaart zó uitnodigend dat 900 gasten op de openingsavond present waren.

In de hele campagne staat oud en nieuw in beeld en woord naast elkaar, waarbij gebruik is gemaakt van zo herkenbaar mogelijke beelden en aansprekende thema's als sport, muziek, kinderen. Een schilderijlijst met de drie Andreaskruisen en het logo van het museum is het beeldmerk voor de campagne.

Het enthousiasme van het media-adviesbureau leidde ertoe dat zij zeer actief bezig zijn geweest om te zorgen dat het museum ook gratis reclame krijgt, als zogenaamde stopper bij de Ster, IP (RTL4) en de reclamespotjes van SBS6, op de radio (Sky Radio, Classic FM, Radio 10), en gratis advertenties in dagbladen en tijdschriften. Ook staan er ansichtkaarten van het museum bij de 'free cards' in café's.

Buiten de betaalde en de gratis reclame is er, zoals te doen gebruikelijk, hard gewerkt aan de free publicity. Om een paar voorbeelden te noemen: alle Amsterdamse woningbouwverenigingen zijn aangeschreven om informatie in hun krantjes op te nemen en jeugdige redacteurs van schoolkranten uit Amsterdam en omgeving konden bij de heuse persbijeenkomst aanwezig zijn en een persmap meekrijgen om in hun schoolkrant over het museum te schrijven. De recensies die tot dusver in ruime mate in de pers zijn verschenen en de aandacht die het museum op radio en t.v. heeft gekregen waren zonder uitzondering zeer positief.

COLOFON 'DE NIEUWE ZIJDE'

*De verbouwing en de herinrichting van de museumvleugel aan de Nieuwezijds Voorburgwal, 'de Nieuwe Zijde' zijn ontwikkeld, voorbereid en uitgevoerd door de directie en medewerkers van het Amsterdams Historisch Museum met ondersteuning van tijdelijke medewerkers en stagiair(e)s.
In samenwerking met:*

Ruimtelijke en grafische vormgeving: Architectenbureau Jowa m.m.v. Erik van Rosmalen en Anneke de Bruin
Interieurbouw: Van Gils Projecten bv, B.V. Vecht Metaal, Benschop B.V., Ubachs Betimmeringen BV, Bruns B.V., Aannemingsbedrijf J. Kneppers b.v., Theatex, Bouw en Aanneming-mij. Derksen en Singerling b.v., Scheers Schilders van 1894 bv, Siersema Interieur & Home Officing b.v., Freijzen Plexiglas, Vittrashop B.V., Galerie Binnen
Bouwtechnische adviezen: ABT Adviesbureau voor Bouwtechniek bv, Galjema B.V. Technisch Adviesbureau
Aannemer: Amstelvliefbouw bv
Installaties: Breedveld & Schröder BV, Homij Technische Installaties bv, Elektrotechnisch bureau W.H. Hirdes bv, ADT Security Services B.V.
Multimedia-projecten: Ger Haartman, Mazzo Video Verkoop BV, Northern Light CoDesign, Huib Schoonhoven Producties, AV&F, Shosho nieuwe media, Clarite Manger Cats
Filmresearch: Nijssen Producties
Decor/Maquettes: Artitec, Maquema, Rein van der Heide, Histarcheon, Herman van Elteren, Rob Schotsman, Werner Kannamüller, Ruys Interieurs B.V.
Kaarten: Armand Haye, Eric van Rootselaar, Paul Maas
Publiciteitscampagne: Locomotive, Media Exposure B.V.
Fotografische werkzaamheden: LCS Fotolab
Eindredactie teksten: Katrien Timmers
Vertalingen: Shaffer's English
Adviezen museumwinkel: Pim van den Berg, Aliex Talen, Robert van Sebillé
Archeologie: Archeologie Amsterdam, Jacobs & Burnier

De realisatie van de verbouwing en herinrichting werd mede mogelijk gemaakt dankzij financiële bijdragen van:

Gemeente Amsterdam, Stadsvernieuwingsfonds

Mondriaan Stichting

Stichting TBI Fonds

VSF Fonds

Genootschap Amsterdams Historisch Museum:

ABN AMRO Bank N.V.
Accountancy & Consultancy Amsterdam
Amsterdam Airport Schiphol
Amsterdam Exchanges NV
Ballast Nedam NV
Barbizon Palace Hotel
Bouw en Aanneming-mij. Derksen en Singerling b.v.
Breedveld en Schröder BV
Cargill B.V.
Caron & Stevens/Baker & McKenzie
Citibank N.A.
Deloitte & Touche Consulting Group
Delta Lloyd Verzekeringsgroep NV
Dorned B.V.
Ekelmans Den Hollander
Ernst & Young
Freijzen-Plexiglas
Galjema B.V. Technisch Adviesbureau
Gemeentelijk Havenbedrijf

Heineken Nederland B.V.
Hillen & Roosen B.V.
Hooge Huys verzekeringen
IBM Nederland N.V.
ING Bank
Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam
Kas-Associatie N.V.
Koninklijke Bols Wessanen N.V.
Koninklijke Luchtvaart Maatschappij nv
Koninklijke Saan B.V.
Koopmans Drukkerij BV
KPMG
KPN Telecom
Kroonenberg Groep
Labouchere NV
Locomotive Design & Advertising
MAB Groep
MeesPierson N.V.
Motivation

NCR Nederland N.V.
NPM Capital N.V.
De Nederlandsche Bank N.V.
Oranje-Nassau Groep B.V.
Otis B.V.
Poelwijck Smeets Makelaardij o.g./Vastgoedmanagement
Rembrandt Glas bv sinds 1948
Rijnja Repro BV
Sargentini B.V.
Scheers Schilders B.V.
Stibbe Simont Monahan Duhot
Stichting Drs. C. van Zadelhoff Fonds
Stichting Het Woningbedrijf Amsterdam
Theodoor Gilissen Bankiers N.V.
VABE Beheer B.V.
Van der Hoop Effectenbank N.V.
Vendex KBB N.V.

Senter Nederland B.V., voor technologie, energie en milieu

Shell Nederland B.V.

Stichting Het Woningbedrijf Amsterdam

Stichting W.J.O. de Vries Fonds

Proost en Brandt b.v.

Stichting Drs. C. van Zadelhoff Fonds

Van den Berch van Heemstede Stichting

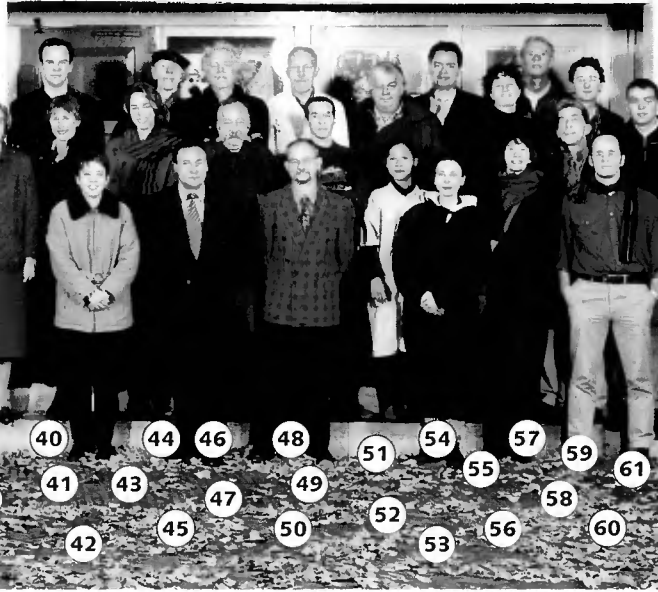
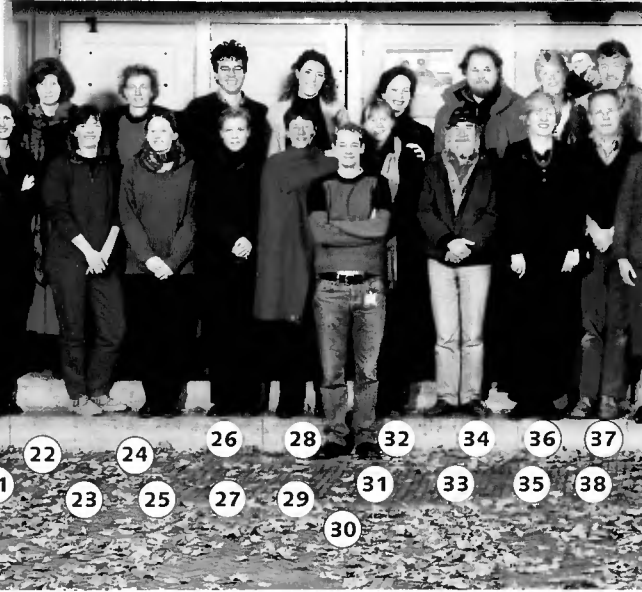
A. van der Boon & Co BV, Aalsmeer

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Naam	Afdeling
Helaas kon niet iedereen tijdens deze opname aanwezig zijn.	
Patsy Bootsma-Van den Eeckhout	Financiële Administratie
Ruud Ruhé	Technische Dienst
Ans Schreijer	Collectieregistratie
Suzette van 't Hof	PR & Marketing
Gonnie Tuinhout-Linders	Bibliotheek
Sonja Kooi-Schulken	Bibliotheek / data-entry project
Marijke van de Weerdt	Restauratie Textiel
Nadine Vriend	Personeel, Org. & Informatie
Linda van Rossem	Technische Dienst
Karen Volleberg	Secretariaat
Joke Berkeij	Secretariaat
Gerard Relyveld	Audiovisuele afdeling
Anneke van de Kieft	Educatie
Gusta Reichwein	Beheer Collectie
Yvonne Holdorp	Secretariaat
Paul Born	Restauratie Ambachtelijke Kunst
Arja van Veldhuizen	Educatie
Henk Jonker	Restauratie Lijsten
Jaap Boonstra	Restauratie Ambachtelijke Kunst
Martin Käferstein	Restauratie Ambachtelijke Kunst
Annemarie den Dekker	Conservatoren
Annemarie de Wildt	Conservatoren
Neline Kuipers	Conservatoren
Anja Pieterman	Museumwinkel
Barbara Consolini	Conservatoren
Robert Parthesius	Conservatoren
Hilde Jacobs	Bibliotheek / data-entry project
Natasja Enke	Educatie
Willemien Beukenhorst-Bolkestein	Educatie
Sander Hiemstra	Conservatoren

Naam	Afdeling
31 Mila Ernst	Conservatoren
32 Joyce Edwards	Foto-afdeling
33 Ruud de Bruin	Algemene Dienst
34 Edo Mulder	Grafisch Atelier
35 Lucie Snoeker	Directiesecretaris
36 Nel Klaversma	Bibliotheek
37 Willem van den Bosch	Technische Dienst
38 Henk Döppenbecker	Technische Dienst
39 Pauline Kruseman	Directeur
40 Nobert Middelkoop	Conservatoren
41 Marianne Jonker	Collectieregistratie
42 Kris Schiermeier	Conservatoren
43 Inge Scheijde	PR & Marketing
44 Lodewijk Wagenaar	Conservatoren
45 Nacer Heni	Centrale Beveiliging
46 Bert Vreeken	Conservatoren
47 André Geilswijk	Centrale Beveiliging
48 Klaas Veuger	Technische Dienst
49 Richard Isaak	Technische Dienst
50 Rien den Hollander	Beveiliging & Facilitaire Diensten
51 Rob Bontjes	Zaalbeveiliging
52 Pon van Huizen-Ratana Amporn	Huishoudelijke Dienst
53 Vanessa Vroon	Secretariaat
54 Jack van der Hoek	Beveiliging & Facilitaire Diensten
55 Joke Bosch	PR & Marketing
56 Renée Kistemaker	Museale Zaken
57 Danny Keizer	Financiële Administratie
58 Karel Aaldertsz	Personeel, Org. & Informatie
59 Wim de Bell	Conservatoren
60 Maarten Jansen	Bibliotheek / data-entry project
61 Leon van Velzen	Projectassistent

Bijlagen

OVERZICHT VAN EVENEMENTEN

Bij de tentoonstelling Amsterdam Binnenstebuiten

13 februari Amsterdamse kamers. Kinderen van 8 - 12 jaar bekeken de tentoonstelling en maakten een boekje met een zelfbedachte uitklapkamer.

Bij de tentoonstelling 'Uitmundend fraay geteekend'

21 februari Oud-tekeningenconservator Rob Jager vertelde over tekentechnieken in de 18de eeuw en gaf een rondleiding over de tentoonstelling.

Bij de tentoonstelling Een 'Kathedraal' aan het IJ

15 april Van schuilkerk tot grootste Nederlandse koepelkerk. Directeur van de gewezen schuilkerk 'Ons Lieve Heer op Solder', Guus van den Hout, verhaalde hoe na eeuwen gedoogd te zijn de katholieken in Amsterdam in 1887 de grootste koepelkerk van het land konden bouwen.

22 mei Historicus Carolus van Doornen leidde rond in de tentoonstelling en in de gerestaureerde Sint-Nicolaaskerk zelf.

Bij de tentoonstelling De donkere kamer van Aart Klein

8 juli Een lezing met dia's over het leven en werk van Aart Klein door de journaliste Marie Louise Schipper.

10 juli Fotografeer als Aart Klein. Eerst werd de tentoonstelling bezichtigd waarna kinderen onder leiding van fotograaf Leo Erken gingen fotograferen in Amsterdam.

Bij de tentoonstelling 100 jaar Bouwkunst in Amsterdam

4 juli Overweldigend was de belangstelling voor de fietstocht in Amsterdam-Noord, onder andere in de Bloemenbuurt, onderbroken door een high-tea. De tocht werd begeleid door kunsthistorica Agnes IJsselstein.

12 september Al fietsend ging het dit keer naar een Amsterdamse buurt met typische Amsterdamse School-architectuur.

24 oktober In samenwerking met de Project Ontwikkelings Maatschappij de Pijp werd onder leiding van architectuurhistoricus Maarten Jansen een wandeling georganiseerd in de Pijp met high tea in het Okura Hotel.

Diverse evenementen

- 20 maart Het Mirakel. Rondleider Peter Wagemakers vertelde over het Mirakel dat in 1345 in Amsterdam plaatsvond. Daarna werd de plek van het wonder bezocht.
- 10 oktober Wetenschapsdag: 'tijd voor alle leeftijden'. Twee eeuwen terugkijken in de tijd, rondleiding langs de zalen die in aanbouw waren.
- 12 mei De kunst van de heelmeeesters. Norbert Middelkoop, conservator, presenteerde zijn onderzoek over 'de anatomische les' aan de hand van de collectie anatomiestukken in het museum. Dialezing en rondleiding.
- 14 oktober Amsterdamse historische detectives. Schrijver van historische detectives, Ashe Stil, deed uit de doeken hoe hij het materiaal verzamelt voor zijn boeken.
- 23 oktober De Nederlandse Tinvereniging hield haar najaarsbijeenkomst in het Amsterdams Historisch Museum.
- 25 - 31 oktober Gratis week. Vanwege de verjaardag van het museum was de opstelling gratis toegankelijk. De gratis week vindt traditiegetrouw sinds 1975 plaats.
- 4, 11, 18 en 25 november Het thema van de lunchlezingen van het Genootschap Amstelodamum was dit jaar 'Ziek en gezond in Amsterdam', vanwege het aanstaande 100-jarige bestaan van de GG & GD.

Bij de nieuwe permanente presentatie

- 12 december was de feestelijk open dag voor alle Amsterdammers met verschillende evenementen voor het hele gezin.

In Museum Willet-Holthuysen

- 13 januari Glas uit uw bezit! Twee Amsterdamse deskundigen bekeken het meegebrachte glaswerk van bezoekers.
- 10 februari + 10 maart + 9 juni Conservator Hubert Vreeken gaf een rondleiding door de tentoonstelling Roemers, fluiten en bokalen. Vanwege de grote belangstelling werd de rondleiding in maart en juni herhaald.
- 23 februari + 2 juni Kinderen deden hun uiterste beste glazen veelkleurig te beschilderen, waarbij de fraai beschilderde glazen in de tentoonstelling als inspiratiebron dienden.
- 18 april Een kijkje in een grachtenpand. Rondleidingen door het museum, dat in het statige grachtenhuis is ingericht.
- 18 - 20 juni De grachtentuin in bloei. De tuin van Museum Willet-Holthuysen stond in de aandacht, evenals de circa 25 andere Amsterdamse (openbare) tuinen.
- 25 augustus Het groene geheim. Tuin- en landschapshistoricus Erik de Jong gaf een dia-lezing over de tuin van het grachtenpand en een rondleiding in de tuin.
- 11 - 12 september Open Monumentendag met extra informatie over het museum.
- 10 oktober Wetenschapsdag: een testament van 100 jaar. Kinderen van 9 - 12 jaar onderzochten of alle voorwerpen die mevrouw Willet-Holthuysen 100 jaar geleden naliet aan de stad er nog wel zijn.
- 9 december Jan Daan van Dam, conservator ceramiek bij het Rijksmuseum, hield een lezing over Delfts aardewerk dat niet uit Delft afkomstig is, maar moeilijk van het Delftse te onderscheiden is.

TENTOONSTELLINGEN IN 2000

Japanse verwondering

Shiba Kokan (1747–1818), kunstenaar in de ban van het Westen
2 maart tot en met 4 juni 2000

Premier Wim Kok opent de tentoonstelling *Japanse Verwondering*

Vroeg in de 17de eeuw koos Japan voor een streng isolement. Contacten met het buitenland verliepen uitsluitend via Chinese en Nederlandse handelaren. In de loop van de 18de eeuw versoepelde dat isolement enigszins. De Japanse kunstenaar Shiba Kokan raakte in de ban van de westerse technieken en kennis. Hij probeerde zich de techniek van het perspectief eigen te maken, introduceerde de techniek van het koper etsen en verspreidde de voor de Japanners nieuwe kennis op het gebied van de aardrijkskunde en de sterrenkunde. Grote inspiratiebron voor zijn kunstwerken was de Nederlandse kunstenaar Jan Luyken. Op de tentoonstelling zijn werken van Shiba Kokan en van Jan Luyken te zien. Ook is er aandacht voor de traditionele Japanse kunst en voor de invloed die die kunst in het westen heeft gehad.

De tentoonstelling komt tot stand in nauwe samenwerking met het Kobe City Museum en wordt georganiseerd in het kader van 400 jaar relaties Nederland Japan.

Travelling Memory

17 april tot en met 6 mei 2000

Travelling Memory is een reizende kunstmanifestatie die de herinnering aan de verschrikkingen van de 20ste eeuw levend wil houden. Zeven witmarmeren sculpturen door Ans Hey zullen op de binnenplaats een indrukwekkend geheel vormen.

Fietsen in Amsterdam en Peking

7 juni tot en met 3 september 2000

Amsterdam van nu is in beeld gebracht door een aantal Chinese fotografen en het hedendaagse Peking door Nederlandse fotografen. Wat hebben beide steden gemeen? De fiets, vervoermiddel bij uitstek. In de tentoonstelling staat dan ook de relatie tussen stad en fiets centraal.

Foto's Koen Wessing

15 juli tot en met 3 september 2000

Het Amsterdams Historisch Museum besteedt regelmatig aandacht aan werk van fotografen die een sterke band hebben met Amsterdam. Koen Wessing (geb. 1942) is een sociaal betrokken fotograaf. Hij maakte indrukwekkende reportages in Cuba en in Chili na de val van Allende in 1973. De fotografie van Koen Wessing is van grote invloed geweest op jonge fotografen.

Mode

19 oktober 2000 tot en met 14 januari 2001

Het Amsterdams Historisch Museum beschikt over een belangrijke kostuum- en textielverzameling. In het Jaar van de Textiel schenkt het museum aandacht aan bekende Amsterdamse couturiers, die in de tweede helft van de vorige eeuw hun naam als kledingkunstenaar vestigden, zoals Max Heijmans, Frans Molenaar, Frank Govers, Edgar Vos, Fong Leng. In de tentoonstelling zal een breed scala aan stijlen zijn te zien, zoals creaties van deze couturiers, naast de algemene mode en trends in het Amsterdamse straatbeeld uit dezelfde periode.

In Museum Willet-Holthuysen

Palet Willet

1 februari tot en met 30 juli 2000

De jaarlijkse tentoonstelling van een selectie uit de kunstverzameling van Abraham Willet.

Gouden sieraden en horloges verzameld door mevrouw Lopez Suasso (1816 – 1890)

31 augustus 2000 tot en met 14 januari 2001

Sophia Adriana Lopez Suasso-de Bruijn liet in 1895 haar omvangrijke verzameling van voornamelijk 19de-eeuwse gouden siervoorwerpen na aan de stad Amsterdam. In de sfeervolle en toepasselijke omgeving van het rijk ingerichte Museum Willet-Holthuysen wordt een selectie uit deze letterlijk schitterende collectie getoond.

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN
HERENGRACHT 605
AMSTERDAM
MA T/M VRIJ VAN 10 TOT 17 UUR
ZA EN ZON VAN 11 TOT 17 UUR

**Grachtenhuis
en museum**

**AMSTERDAMS
Historisch Museum**

Museumcomplex Grachtenhuis, Hof en Hofschuur

BEZOEKERSAANTALLEN

Amsterdams Historisch Museum

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Betalend	61.732	69.044	67.233	50.479	54.430	59.351	37.301
MJK	45.413	29.072	37.468	43.019	78.322	81.211	39.039
Korting	57.561	35.785	37.674	64.340	82.818	59.191	36.300
School	15.436	10.587	14.464 *	9.883	11.449	10.979	5.210 **
Totaal	180.142	144.488	156.839	167.721	227.019	210.732	117.850

Museum Willet-Holthuysen

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Betalend	16.119	18.179	16.363	3.390	20.630	22.400	23.513
MJK	3.603	3.638	3.156	3.301	10.955	10.602	11.255
Korting	2.428	1.776	2.808	2.739	10.580	13.007	16.598
School	614	654	338	42 ***	486	914	1.173
Totaal	22.764	24.247	22.665	9.472	42.651	46.923	52.539

Schuttersgalerij

	1993	1994	1995 ****	1996	1997	1998	1999
Totaal	508.037	494.995	79.580	380.844	378.155	352.069	265.065

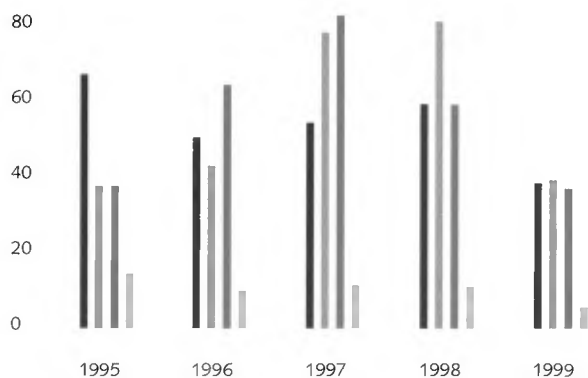
* De tentoonstelling *Toen hier ... hongerwinter en bevrijding in Amsterdam* op de binnenplaats van het museum trok bovendien nog eens 73.404 bezoekers.

** Van 1 januari tot 10 december 1999 was tweedeede gedeelte van de vaste opstelling van het museum i.v.m. de verbouwing en herinrichting gesloten.

*** Van 1 januari tot en met 10 november 1996 was Museum Willet-Holthuysen wegens renovatie gesloten.

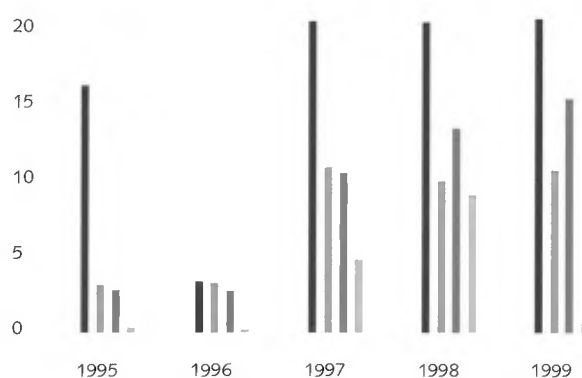
**** Van 15 maart 1995 tot en met maart 1996 was de Schuttersgalerij wegens renovatie gesloten.

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM
AANTAL BEZOEKERS (X DUIZEND) PER JAAR

— Betalend
— Museum Jaarkaart
— Korting
— School

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN
AANTAL BEZOEKERS (X DUIZEND) PER JAAR

— Betalend
— Museum Jaarkaart
— Korting
— School

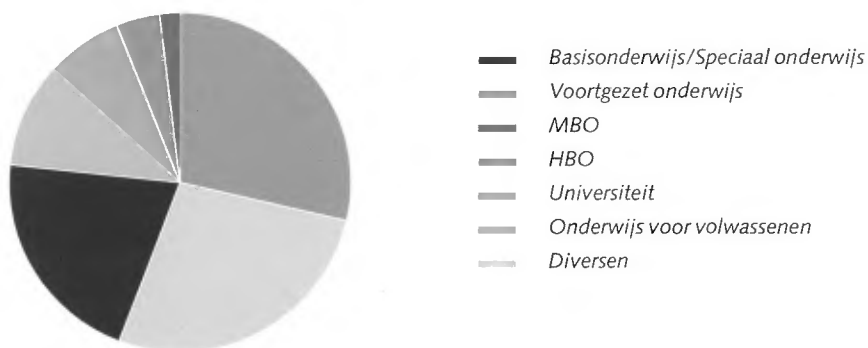
GROEPSBEZOEK

Amsterdams Historisch Museum en Museum Willet-Holthuysen

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Basis-/Speciaalonderwijs	91	94	186	80	169	124	72
Voortgezet onderwijs	234	251	344	207	228	190	100
MBO	117	8	16	17	8	29	6
HBO	71	24	18	26	42	21	15
Universiteit	31	26	30	19	28	22	25
Onderwijs voor volwassenen	158	103	86	57	54	57	35
Diversen	375	292	191	185	486	298	95
Totaal*	1077	798	871	591	1.015	741	348
* Groepen o.l.v. een museumdocent:		282	408	289	553	387	224

De cijfers over 1993 en 1999 hebben alleen betrekking op het AHM!

AANTAL AANGEMELDE GROEPEN
VERDEELD NAAR TYPE ONDERWIJS

Vergelijkende jaarcijfers m.b.t. het aantal aangemelde groepen (excl. busgroepen)

1993	932
1994	721
1995	851
1996	563 *
1997	1.015
1998	741
1999	348 **

* In 1996 is Museum Willet-Holthuysen i.v.m. renovatie en herinrichting gesloten geweest.

** In 1999 is het Amsterdams Historisch Museum van 1 januari tot 10 december i.v.m. renovatie en herinrichting voor een groot deel gesloten geweest.

BESTUUR VAN DE STICHTING AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

De Stichting Amsterdams Historisch Museum heeft ten doel de belangen van het Amsterdams Historisch Museum te bevorderen in de meest uitgebreide zin van het woord. De Stichting voert het beheer over Het Genootschap Amsterdams Historisch Museum.

Mr. W.F.C. Stevens, voorzitter

Mr. G.W. baron van der Feltz, penningmeester

Prof.dr. M.C. Brands

Ir. C. den Hartog

G.J.A. van der Lugt

Prof.dr.s. Ed. van Thijn

AANWINST

Speeltuin, 1932

Willem Albertus van de Walle
(1906-1995)

pastel

inv.nr. A 41369

Op 8 mei 1880 werd aan het Weteringcircuit de Openbare Speeltuin nr. 1 geopend. Tot dan waren speeltuinen in Amsterdam onderdeel van uitspanningen, zoals het Tolhuis aan de overkant van het IJ. Deze eerste openbare speeltuin in de stad was gratis toegankelijk, zij het op vertoon van een kaartje van de meester, waarvoor uiteraard alleen ijverige kinderen in aanmerking kwamen. Maar die eerste zomer in 1880 mochten alle kinderen genieten van het spelen in de open lucht, want de toegangskaartjes waren tijdelijk niet vereist. Wel zo'n duizend kinderen stonden dagelijks in de rij bij de speeltuin. In latere jaren is de speeltuin naar U.J. (Uilke) Klaren genoemd, die wel als de

'vader van het Amsterdamse Speeltuinwezen' wordt beschouwd.

In de voorstelling uit 1932 benadrukt de maker, Willem van de Walle, het belang van het onbezorgd buitenspelen: links zijn bedrukt kijken kinderen te zien in een bedompte ruimte zonder speelmogelijkheden. Rechts vrolijk ogende kinderen in een zonnige omgeving met speeltoestellen. Van de Walle werkte vanaf de jaren '30 in opdracht van verschillende sociaal-democratische organisaties. Hij ontwierp onder meer glas-in-lood ramen, waar de pastel enigszins aan doet denken.

Het werk is een schenking van het bestuur van de Speeltuinvereniging U.J. Klaren.

Annual Report Summary

PART 1: DAILY AFFAIRS

Despite the enormous efforts that went into renovating and (re)furbishing a considerable part of the museum during 1999, we still managed to put on several exhibitions (see Part II, The New Side). In connection with the series of catalogues detailing drawings in the museum's collection, we put on the exhibition 'Uitmundend fraay geteekend'. Nederlandse tekenkunst uit de 18de eeuw. This catalogue forms Part 5 in the series Nederlandse tekenaars geboren tussen 1660 en 1745. Oude tekeningen in het bezit van het Amsterdams Historisch Museum, waaronder de collectie Fodor (Dutch draughtsmen born between 1660 and 1745. Prints and drawings owned by the Amsterdam Historical Museum, including the Fodor Collection). About 100 items were selected for the exhibition, including drawings by well-known Dutch artists such as Jacob de Wit (1695-1754), Jan van Huysum (1682-1749) and Cornelis Troost (1697-1750).

Another weighty catalogue was produced in 1999: Jan en Casper Luyken te boek gesteld. Catalogus van de boekencollectie Van Eeghen in het Amsterdams Historisch Museum (Jan and Caspar Luyken in print: a catalogue of the Van Eeghen Collection of books in the Amsterdam Historical Museum). This contains works by the versatile Jan Luyken (1649-1712) and his son Casper (1672-1708) which are presently in the museum library. Together the two produced about 4500 prints and Jan Luyken wrote and illustrated 13 books. The museum owns the largest internationally known collection of their works. This catalogue too prompted an exhibition, which was held in the Library of the University of Amsterdam.

The exhibition titled 100 jaar Bouwkunst in Amsterdam. An outline of Amsterdam Architecture since 1900 took as theme architecture in Amsterdam that was created after 1900. Three architectural photographers selected one new and prominent building, square or park for each year, and took a total of 100 pictures which were then put on display. The photographs were also published in an attractive book (bearing the same title as the exhibition).

The maquette of Amsterdam's 17th-century town hall, today the Royal Palace on Dam Square, was loaned out for the prestigious exhibition in Turin, The Triumph of the Baroque. This produced sufficient space in our permanent show for the museum to request the loan of an equally unique maquette - that in the Palace of Wittum in German Weimar. This extremely solid maquette, also from the 17th century, looked suspiciously like our model of the Royal Palace in Amsterdam. However, on closer examination we detected differences in the measurements, and the relative sizes didn't correspond with the actual building. Some Dutch researchers now plan to find out the answers to the many questions posed by this maquette. The results of this multi-disciplinary research investigation will be used to implement a conservation and possibly restoration project.

The growing interest in the Willet-Holthuysen Museum continued to expand in 1999. The museum's number of visitors represent a growth curve. The exhibition Roemers, Fluiten en Bokalen (Roemers, Flutes and Goblets) was extended to accommodate the many enthusiastic visitors, while the exhibition on delftware titled 'Delfts' uit de provincie. Aardewerk uit Hollandse tegelfabrieken was a great success. During the 18th century the city of Delft was the national centre for the production of faïence, although this type of ceramic ware was also produced elsewhere. During the 17th and 18th century, tile factories in Amsterdam, Rotterdam and Utrecht produced decorated ceramics which later - inaccurately - became categorized as if they were the famous delftware. Over the past few years a number of experts have carried out research into this 'by-product' of the Dutch tile factories. On examination it became clear that both in size and shape as well as method of production and the shade of blue used, this ware is quite distinct from the traditional delftware. With its 120 objects the exhibition, organized jointly with Amsterdam's Rijksmuseum, presented a selection of these ceramic products.

ACQUISITION

The Dogger Bank Glass Goblet,
1781
England or Northern Netherlands
(glass)
Northern Netherlands (engraving)
glass
inv.no. KA 20253

The goblet commemorates the sea battle between the English and Dutch navies off Dogger Bank on 5 August 1781, during the Fourth Anglo-Dutch War (1780-84). The English were fierce competitors of the Dutch Republic in their overseas trade and were constantly trying to disrupt Dutch shipping. Amsterdam suffered particularly from this harassment. The encounter at Dogger Bank ended without clear victory for either side, but was treated as a triumph in the Netherlands. The Dutch commander of the fleet, Johan Arnold Zoutman (1724-1793), employed by the Amsterdam Admiralty, was given a hero's welcome on his return home. Shortly after this a flourishing business developed in souvenirs like this glass. Engraved on its bowl are the date and location of the battle. The stem of the glass has an unusual shape, combining two knops and a double twisted decoration within the stem.

In 1999 a joint project got underway, organized by the Amsterdam Historical Museum and the Huizinga Institute of the University of Amsterdam, together with the Russian Academy of Sciences, the Hermitage Museum, and the Russian Museum in St Petersburg. The aim of the project is to compile and publish in book form and as CD-rom, in both Russian and English, a complete catalogue illustrating the circa 1300 drawings showing the objects that Peter the Great and his successors collected to display in the *Kunstkamera*, or Cabinet of Curiosities that was founded in 1718 (being the earliest form of a Russian museum). The drawings provide an overview of the collection as well as indicating, through the addition of notes, how some of the rooms were furnished. The drawings were made between about 1735 and 1736 and are presently housed in various departments of the St Petersburg Academy of Sciences. This 'paper museum' is unique since, as far as is known, there is no comparable visual documentation produced and preserved in such quantity of any European collection. The research for this project is being financed by the Netherlands Organization for Academic Research (the NWO).

On the south coast of Sri Lanka (formerly Ceylon) stands the old fortified city of Galle, built in the days when the Dutch East India Company carried out extensive trading in this area (the period 1640-1796). In its time the most important harbour of the region, there have been many international initiatives to study that rich past and conserve this relic of our mutual cultural heritage. One such initiative is the Galle Harbour Project begun in 1992, a joint undertaking between Sri Lanka, Australia and the Netherlands. The aim of this project is to investigate and dredge shipwrecks in Galle harbour. In 1999 the National Maritime Museum of Sri Lanka in Galle opened the exhibition *Diving into the Maritime History of Galle*, in which experts from the Amsterdam Historical Museum were involved in the research and organization. The exhibition showed among other things recent finds from lost Dutch East India Company (VOC) ships.

PART 2: 'THE NEW SIDE'

The Amsterdam Historical Museum ushered out the 20th century by setting up a modern presentation of the city's earliest history together with scenes from 19th and 20th-century Amsterdam. Throughout the year there was a banging of hammers and the smell of damp cement, while the museum entrance, the shop and many of the rooms were given a long-awaited face-lift. After the renovation the museum was reopened, offering a broad sweep of historical information about the city of Amsterdam from its earliest origins until the year 2000.

Experiments had been carried out with temporary exhibitions over the past few years, to decide how best to offer information to the public using modern methods of presentation and objects that people would easily recognize. Market research and questionnaires were used to find out whether the topics and presentation had the hoped-for appeal. The collection policy for 20th-century objects was also thought through in these years and acquired new aspects, one being to form collections of items connected with biographies and personal histories. All these features formed part of a long, carefully-planned lead-up to a new way of displaying the permanent exhibition. They have proven most successful, witness the newspaper headlines in national Dutch dailies. The paper *Trouw* (9-12-99) announced delightedly, 'Amsterdam Historical seeks interaction with its public,' while the financial daily *Financieel Dagblad* (11-12-99) declared, 'Historical sensation: the twentieth century alive and kicking in the Amsterdam Historical Museum.' And the middle-of-the-road daily for the educated reader, *NRC Handelsblad* (31-12-99) praised the exhibition for the way in which it 'looks at the lives of ordinary people.'

About half of the museum's spatial area, that is, 1200 square metres, has been refurbished. The ground floor deals with the earliest history of Amsterdam and the surrounding districts and presents a general introduction. The first floor and the attic consider the history of the period 1815 to 2000. The higher you climb in the building, the more recent the history. Two other rooms, dealing with topics outside this area, have been partially renovated.

The early history of the city and its inhabitants is shown using archaeological finds, maps, small maquettes created specially for this purpose showing for example important city buildings, and finally, objects of art, paintings and suchlike.

On the top floors, time has been divided into four periods: 1815-1875, 1875-1940, 1940-1945, 1945-2000. The chronological story is supported by four important and familiar themes: Amsterdam's growth, Population, Housing and Amsterdam's children. These thematic sections introduce changes in the city's appearance, developments that slowly unfold. These are related partly through the personal histories of both famous and little-known people of Amsterdam. They are illustrated with items related to the people in question and partly with maquettes and constructions. It goes without saying that the historical story is told partly using art objects and items of historical significance. For the first time in the museum's history, we are displaying costumes and textiles at strategic points - the museum has a large and interesting assortment of such items.

Where there were obvious gaps in the collection we borrowed from other museums and private individuals. The Stedelijk Museum has lent us works by 19th- and 20th-century Dutch artists such as Breitner, Springer and Staller, while the Rijksmuseum also lent us some Breitners and two scenes depicting Christ's Passion. We also have two Van Goghs on loan, one from the Van Gogh Museum, and one a private loan.

Alongside the items traditionally to be found in a historical museum, and the newly-made maquettes, we now proudly present 250 film extracts from our own and other collections, 40 audiovisuals and a vast quantity of photographic material. Using such means, a quantity of information can be presented in a restricted spatial setting and the museum's rooms can be put to optimal advantage. Another comparatively new feature are the interactive items dotted strategically through the museum, a welcome attraction especially for younger visitors. All in all, although the new presentation bears the epithet 'permanent' it is neither dusty nor fusty, and should the occasion arise, other sections and subjects can easily be slotted in.

Colofon

uitgave Amsterdams Historisch Museum - afdeling Public Relations en Marketing - 2000

coördinatie/samenstelling Vincent G. van de Ven

samenstelling/tekst/redactie Hinke J. Wiggers, Amsterdam

bijdragen Hubert Vreeken, Gusta Reichwein en de afdeling Archeologie; de teksten bij de illustraties in Deel 2: De Nieuwe Zijde zijn vrijwel alle de tentoonstellingsteksten.

grafische vormgeving Ontwerforum, Amsterdam

foto's (tenzij anders vermeld) Diederik Ingel, Dennis Hogers en Rob Versluys © Amsterdams Historisch Museum

vertaling annual report summary Wendie Shaffer

druk Koopman's drukkerij bv, Hoorn

papier Dit jaarverslag is gedrukt op Mediaprint zijdemat chloorarm papier

Amsterdams Historisch Museum

bezoekadressen Kalverstraat 92, Nieuwezijds Voorburgwal 357, Sint-Luciënsteeg 27

openingstijden maandag t/m vrijdag 10.00 - 17.00 uur, zaterdag en zondag 11.00 - 17.00 uur (1 januari, 30 april en 25 december gesloten)

openbaar vervoer tramlijnen 1, 2, 4, 5, 9, 14, 16, 20A, 24, 25, halte Spui

postadres Postbus 3302, 1001 AC Amsterdam

telefoon (020) 5231822

fax (020) 6207789

e-mail info@ahm.nl

internet www.ahm.nl

Museum Willet-Holthuysen

bezoekadres Herengracht 605

openingstijden maandag t/m vrijdag 10.00 - 17.00 uur, zaterdag en zondag 11.00 - 17.00 uur (1 januari, 30 april en 25 december gesloten)

openbaar vervoer tramlijnen 4, 9, 14, 20A/B, halte Rembrandtplein, metro halte Waterlooplein

postadres Postbus 3302, 1001 AC Amsterdam

telefoon (020) 5231822

fax (020) 6207789

e-mail info@ahm.nl

internet www.ahm.nl

1903
Jaar Bevolking
Year Population

De groei van Amsterdam
The growth of Amsterdam